

บทที่ 2

แนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม

ในบทนี้จะเป็นการศึกษาถึงลักษณะทั่วไปของอาชญากรรม การพิจารณาถึงความ เป็นอาชญากรรมของการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม และการให้ความหมายของคำว่า "อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม" ตลอดจนลักษณะพิเศษของอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์ถึงแนวทางในการนำมาตราการทางอาญาที่เหมาะสมมาใช้บังคับต่ออาชญากรรมสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม

2.1 ลักษณะทั่วไปของอาชญากรรม

อาชญากรรมเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณจนกระทั่งปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นสังคมพัฒนาแล้วหรือกำลังพัฒนาก็ตาม ย่อมประสบกับปัญหานี้ด้วยกันทั้งสิ้น ปัญหาอาชญากรรมเป็นปัญหาสังคมที่สำคัญของสังคมไทย ผู้คนส่วนใหญ่มักจะสนใจและรู้จักปัญหานี้ได้ดี เช่น หนังสือพิมพ์ สื่อมวลชน และแม้แต่จากประสบการณ์โดยตรงของแต่ละคนที่อาจพบเห็นได้ ปัญหาอาชญากรรมเป็นปัญหาที่ทำลายชีวิต ทรัพย์สิน และความสงบสุขของประชาชนอย่างเด่นชัด และในระดับสูง ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ไม่มีสังคมใดซึ่งไม่เคยเผชิญกับปัญหาอาชญากรรม รูปแบบและลักษณะของอาชญากรรมจะเปลี่ยนแปลงไปตามกาลและเวลาหรือแตกต่างกันไปแต่ละสถานที่ อาชญากรรมในอดีตอาจไม่เป็นอาชญากรรมในปัจจุบัน หรืออาชญากรรมในประเทศหนึ่ง อาจไม่เป็นอาชญากรรมในอีกประเทศหนึ่งก็ได้ อาชญากรรมจึงนับว่าเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง นอกจากนี้ มนุษย์ได้พยายามค้นหาสาเหตุของอาชญากรรมและแสวงหาแนวทางแก้ไขเพื่อป้องกันมิให้อาชญากรรมได้ขยายตัวรุนแรงเพิ่มขึ้น จนเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคม

2.1.1 ความหมายของอาชญากรรม

ในปัจจุบันนี้ เนื่องจาก "อาชญากรรม" มีความหมายที่ผันแปรไปได้มาก จึงเป็นการยากที่จะทำให้เกิดความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องความหมายทั่วไป และแม้แต่ในกรณี ที่เห็นพ้องกันในเรื่องความหมายทั่วไป ก็ยังเป็นการยากที่จะให้ความเห็นตรงกันในเรื่องที่ว่า การกระทำเฉพาะเรื่องแบบนั้น แบบนี้ เป็นอาชญากรรมหรือไม่¹ ดังนั้น เพื่อเป็นการทำความเข้าใจถึงความหมายของอาชญากรรม ในการวินิจฉัยนี้จะขอแยกพิจารณาความหมายของอาชญากรรม ดังต่อไปนี้

2.1.1.1 ความหมายของอาชญากรรมตามรากศัพท์

ความหมายของคำว่า "อาชญากรรม" เมื่อพิจารณาตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 จะให้ความหมายไว้ว่า การกระทำความผิดทางอาญา² ซึ่งแยกพิจารณาความหมายจากรากศัพท์ได้ว่า คำว่า "อาชญา" หรือ "อาญา" หมายความว่า อำนาจหรือโทษ มักจะใช้สำหรับพระเจ้าแผ่นดินหรือเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ เช่น พระราชอาญา³

¹ เสรีน ปุณณะหิตานนท์, การกระทำผิดในสังคม | สังคมวิทยา อาชญากรรม และพฤติกรรมเบี่ยงเบน, พิมพ์ครั้งที่ 2 (พระนคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2527), หน้า 60.

² พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด, 2538), หน้า 939.

³ เรื่องเดียวกัน.

ส่วนคำว่า "กรรม" หมายความว่า การกระทำที่ส่งผลร้ายมาซึ่งปัจจุบัน หรือจะส่งผลร้ายต่อไปในอนาคต⁴ ดังนั้น คำว่า "อาชญากรรม" หมายความว่า การละเมิดกฎหมายอาญาหรือการฝ่าฝืนประมวลข้อกำหนดความประพฤติที่รัฐประกาศสั่งไว้ โดยมีองค์กรนิติการ กำหนดความหมายของอาชญากรรมและโทษทัณฑ์ และใช้องค์กรบริหารจับกุมฟ้องร้องและลงโทษผู้ฝ่าฝืน⁵

ส่วนคำในภาษาอังกฤษที่มีความหมายว่า "อาชญากรรม" ได้แก่ "Crime" มีรากศัพท์มาจากภาษาลาติน (Latin) ว่า "Crimen" หรือ "Criminis" ในความหมายดั้งเดิม หมายถึง การตัดสิน คำพิพากษา การจับกุม หรือการลงโทษ ต่อมาความหมายได้เปลี่ยนแปลงไปเป็น "ความผิด" หรือ "การร้องทุกข์จากผลของความผิด"⁶

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าคำว่า "อาชญากรรม" ในภาษาไทยหมายความรวมถึง การกระทำหรือความประพฤติอันถือว่าเป็นความผิด และผู้กระทำจะต้องได้รับโทษตามกฎหมาย ส่วนคำว่า "Crime" ในภาษาอังกฤษมิได้เน้นถึงความหมายและขอบเขตของการกระทำ หรือความประพฤติที่ไม่พึงปรารถนาของสังคมไว้ โดยเหตุนี้ความประพฤติของบุคคลใดก็ตาม จะเป็นที่ยอมรับหรือไม่ยอมรับของสังคม น่าจะขึ้นอยู่กับความคิดคำนึงของสมาชิกในสังคมนั้น ๆ เอง⁷

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 12.

⁵ พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอักษรอังกฤษ-ไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด, 2524), หน้า 92.

⁶ อรรถ สุวรรณบุปผา, หลักอาญาวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2518), หน้า 20.

⁷ เรื่องเดียวกัน.

2.1.1.2 ความหมายของอาชญากรรมตามนัยทางกฎหมาย

วิลเลียม แบล็คสโตน (William Blackstone) ได้ให้ความหมายของอาชญากรรมไว้อย่างชัดเจนว่า "อาชญากรรม ได้แก่ การกระทำหรือการละเว้นการกระทำอันเป็นปฏิปักษ์ต่อบทบัญญัติ หรือข้อห้ามแห่งกฎหมายมหาชน" นอกจากนี้ พอล ดับบลิว แอปเปิน (Paul W. Tappan) ได้มีความเห็นยืนยันและสอดคล้องกับคำจำกัดความดังกล่าวอย่างยิ่ง และได้กล่าวเสริมเพิ่มเติมอีกว่า "คำจำกัดความของอาชญากรรมในแง่กฎหมายควรจะต้องขึ้นอยู่กับรากฐานระบบความยุติธรรม กอปรด้วยการตีความกฎหมายอย่างชัดเจน ไม่อาจใช้ถ้อยคำแบบขยายความกำกวม หรือกำหนดคุณค่าแห่งการตัดสินใจของชนส่วนน้อย หรือความอคติใด ๆ เป็นบรรทัดฐานประกอบการวินิจฉัย" ⁸

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากอาชญากรรมมิได้มีลักษณะการกระทำเหมือนกันไปหมด ถ้าจะถือเอาความหมายของอาชญากรรมตามแนวคิดทางกฎหมายอย่างเคร่งครัดแล้ว การกระทำความผิดต่อกฎหมายใด ๆ ย่อมถือว่าเป็นการประกอบอาชญากรรม ผู้กระทำจะต้องตกเป็นอาชญากร เช่น ผู้ฝ่าฝืนกฎจราจรหรือลักลอบเล่นการพนัน จึงต้องตกเป็นอาชญากรเช่นเดียวกับผู้ฆ่าคนตาย หรือการกระทำผิดฐานข่มขืน ซึ่งอาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคมได้ และทำให้ความรู้สึกของผู้กระทำที่ว่า ตนต้องตกเป็นอาชญากรย่อมจะนำมาซึ่งรอยมลทิน (Stigma) แก่ตนเอง อันจะก่อให้เกิดผลเสียอันคิดตามมาภายหลัง ⁹ นอกจากนี้ยังเป็นทวิพากษ์วิจารณ์ของนักอาชญาวิทยา และนักสังคมวิทยาว่า ไม่สามารถครอบคลุมถึงพฤติกรรมอื่น ๆ ทั้งที่พฤติกรรมนั้นเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม แต่ไม่ถึงว่าพฤติกรรมนั้นเป็นอาชญากรรม เพราะกฎหมายมิได้ระบุไว้อย่างชัดเจน หรือไม่ก็กฎหมายระบุพฤติกรรมนั้น ๆ ว่าเป็นความผิด

⁸ ประเสริฐ เมฆมณี, ตำรวจและกระบวนการยุติธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิชการพิมพ์, 2525), หน้า 10.

⁹ อรัญ สุวรรณบุปผา, หลักอาชญาวิทยา, หน้า 20.

เช่น พฤติกรรมอันเป็นกาฝากของสังคม พฤติกรรมเบี่ยงเบน และภาวะการณ์ยุ่งเหยิงทางสังคม อันเนื่องมาจากการขาดปทัสฐาน เป็นต้น¹⁰

การให้คำจำกัดความของอาชญากรรมตามแนวความคิดทางกฎหมายนี้ จึงถือว่าบุคคลมีอิสระในตนเอง (Free Will) และการกระทำความคิดนั้นเกิดขึ้น เพราะความสมัครใจของผู้กระทำเอง การบัญญัติกฎหมายเพื่อวางหลักควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ จึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อกำหนดความผิด ลงโทษผู้กระทำความผิด ฉะนั้น อาชญากรรมตามแนวความคิดนี้จึงยึดมั่นอยู่ในหลักกฎหมายที่ว่า "Nullum Crimen Sine Lege" ซึ่งแปลว่า "ไม่มีอาชญากรรม เมื่อปราศจากกฎหมาย" คำว่า "อาชญากรรม" จึงต้องถูกนิยามอย่างแจ่มแจ้งภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย¹¹ ผลที่ตามมาและเป็นหลักการอันสำคัญยิ่งของอาชญากรรมในทางความคิดนี้ที่ไม่อาจละเลยได้ก็คือ กฎหมายให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะได้มีการพิสูจน์ความผิดโดยกระบวนการพิจารณาของศาล เมื่อยังไม่ได้พิสูจน์ก็ต้องถือว่ายังเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่ จะเรียกผู้นั้นว่าเป็นอาชญากรยังไม่ได้¹²

ดังนั้น ความหมายของอาชญากรรมตามนัยทางกฎหมายก็คือ การกระทำหรือละเว้นการกระทำใด ๆ ซึ่งกฎหมายมหาชนได้บัญญัติห้ามเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ และผู้ใดฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามจะถูกลงโทษ โดยดำเนินกระบวนการพิจารณาทางศาล จะเห็นได้ว่า กฎหมายนั่นเองเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุด ได้รับการยอมรับมากที่สุด ในการบ่งชี้ว่าการกระทำใดถือว่าเป็นอาชญากรรมหรือไม่¹³

¹⁰ ประเสริฐ เมฆมณี, ตำรวจและกระบวนการยุติธรรม, หน้า 11.

¹¹ ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์, "ความขัดแย้งด้านปรัชญา อาชญาวินัย ซึ่งมีผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา," วารสารอาชญาวินัย งานยุติธรรม 3 (2525) : 25.

¹² โครงการอาชญาวินัย งานยุติธรรม คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, "ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญาวินัยและงานยุติธรรม," (2526), หน้า 2.

¹³ เรื่องเดียวกัน.

2.1.1.3 ความหมายของอาชญากรรมตามนัยทางสังคม

ซอร์สเทิน เซลลิน (Thorsten Sellin) ได้ให้ความหมายไว้ว่า "อาชญากรรม ได้แก่ พฤติกรรมที่ละเมิดบรรทัดฐาน ความประพฤตินิโละเมิดกฎหมาย บรรทัดฐานที่ว่าจะพบได้ในทุกสังคมอย่างเป็นสากล ซึ่งจะไม่เป็นบรรทัดฐานที่สร้างขึ้นมาจากกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือสังคมใดสังคมหนึ่ง และไม่อยู่ในขอบเขตทางการเมือง และไม่จำเป็นที่จะปรากฏอยู่ในกฎหมาย" ¹⁴

วิลเลียม บองเจอร์ (William Bonger) ได้ให้ความหมายไว้ว่า "อาชญากรรมเป็นการกระทำที่เกิดขึ้นในกลุ่มบุคคลที่รวมกันเป็นสังคม และเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อส่วนรวม หรือผู้มีอำนาจในสังคมอันเป็นผลให้ผู้ประกอบอาชญากรรม ต้องถูกลงโทษโดยกลุ่ม (หรือบางกลุ่มของกลุ่ม) หรือโดยเครื่องมือลงทัณฑ์ซึ่งมีความรุนแรงกว่า มาตรการด้านศีลธรรม" ¹⁵

นอกจากนี้ เอ็ดวิน เอช. ซัทเธอร์แลนด์ (Edwin H. Sutherland) ก็เห็นความจำเป็นในการขยายความหมายของอาชญากรรมให้เกินขอบเขตของความหมายตามนัยทางกฎหมาย ทั้งนี้ เนื่องจากการศึกษาเรื่องอาชญากรรมคอเชิ้ตขาว (White collar crime) ในปี ค.ศ. 1941 เขาพบว่า มีการดำเนินธุรกิจประเภทไม่ชอบด้วยศีลธรรมหลายอย่าง เช่น การรวมกันขึ้นราคาสินค้า การกักตุนสินค้า การโฆษณาหลอกลวงประชาชน เหล่านี้ได้เกิดความเสียหายแก่ประชาชนโดยส่วนรวม ดังนั้น เขาจึงเห็นว่า "อาชญากรรม คือ พฤติกรรมที่เป็นภัยต่อสังคม ซึ่งมีกฎหมายกำหนดว่าเป็นความผิดและมีบทกำหนดโทษตาม

¹⁴ สูดสงวน สุธีสร, "แนวความคิดทางทฤษฎีเกี่ยวกับความหมายอาชญากรรม," (2528), หน้า 17.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน.

กฎหมายของรัฐ และการกระทำผิดกฎหมายจะเป็นอาชญากรรม มิใช่เพราะว่าพฤติกรรมนั้น กฎหมายบัญญัติว่าจะต้องรับโทษเสมอไป แต่โดยความเป็นจริงแล้ว เป็นเพราะพฤติกรรมนั้น น่าจะถูกลงโทษมากกว่า" 16

ความหมายของอาชญากรรมตามนัยทางนี้ ได้ขยายวงกว้างออกไป ครอบคลุมถึงพฤติกรรม หรือปรากฏการณ์ที่อยู่นอกขอบเขตของกฎหมายอาญา เพราะเหตุว่ามี พฤติกรรมอื่น ๆ อีกหลายอย่างที่กระทบกระเทือนต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของ ประชาชน หรือทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกต้องหมดยความหมายลง เมื่อไม่มีกฎหมายอาญา หรือกฎหมายที่กำหนดโทษทางอาญานับบัญญัติห้ามไว้ ย่อมทำให้พฤติกรรมเหล่านั้นไม่ได้รับความ สนใจเท่าที่ควร 17

ดังนั้น ความหมายของอาชญากรรมตามนัยทางสังคม จึงเป็นการมุ่ง วิเคราะห์ถึงพฤติกรรมของบุคคล หรือกลุ่มบุคคลที่แสดง หรือเจตนาปฏิบัติ และภัยอันตรายต่อผล ประโยชน์พื้นฐานแห่งความสุขของสังคม และมีเหตุผลเพียงพอที่รัฐจะได้กำหนดวิธีการปฏิบัติ หรือแทรกแซง หรือควบคุมและระงับพฤติกรรมอันเป็นภัยต่อสังคมเหล่านั้นโดยชอบธรรม การ พิจารณาความหมายของอาชญากรรมตามนัยทางนี้ จึงมุ่งความสนใจที่ลักษณะความผิดอันสืบเนื่อง มาจากการพิจารณานัยทางกฎหมายนั่นเอง 18

ผลจากการศึกษาถึงความหมายของอาชญากรรมดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงอาจสรุปความหมายของอาชญากรรมอันมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ดังนี้

16 เรื่องเดียวกัน, หน้า 19-20.

17 เสรีน ปุณณะหิตานนท์, การกระทำผิดในสังคม : สังคมวิทยา อาชญาวิทยา และพฤติกรรมเบี่ยงเบน, หน้า 54-55.

18 ประเสริฐ เมฆมณี, ตำรวจและกระบวนการยุติธรรม, หน้า 14-15.

(1) พฤติกรรมที่ขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อบรรทัดฐานความประพฤติกของคนในสังคม * ในส่วนที่มุ่งหมายให้ความคุ้มครองความสงบเรียบร้อยของประชาชนส่วนรวม กล่าวคือ การประพฤติดิสัยธรรม หรือขนบธรรมเนียมประเพณี รวมทั้งการกระทำผิดต่อกฎหมาย หรือการกระทำผิดบางอย่างที่ขัดหรือฝ่าฝืนกฎหมาย

(2) พฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความเสียหาย หรืออันตรายอย่างร้ายแรง ต่อสังคม กล่าวคือ พฤติกรรมที่ควรถือว่าเป็นอาชญากรรมนั้น ต้องมีผลที่เห็นได้ภายนอก หรือผลที่เป็นอันตรายนั่นเอง ซึ่งเป็นอันตรายที่กระทบกระเทือนต่อภาวะจิตใจของคนและผลประโยชน์ของสังคม

องค์ประกอบข้อที่ (1) และ (2) ถือว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญเบื้องต้นในการพิจารณาว่า พฤติกรรมใดสมควรถือว่าเป็นอาชญากรรม เพราะว่าอาชญากรรมเป็นปัญหาสังคม ปฏิกริยาโต้ตอบจากสังคม (Social Reaction) จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการพิจารณาถึงความหมายของอาชญากรรม และจะเป็นการสร้างความปลอดภัยให้กับการใช้บรรทัดฐานนั้น ๆ ทั้งในความรู้สึกของสาธารณชนและเจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมาย ทั้งนี้ เนื่องจากอาชญากรรมเป็นปัญหาสังคม การพิจารณาว่าพฤติกรรมใดเป็นอาชญากรรมหรือไม่ จึงเป็นเรื่องของความรู้สึกของสังคม และปฏิกริยาโต้ตอบของสังคม

(3) โดยมีกฎหมายอาญาห้ามสิ่งนั้นไว้ หรือมีการกำหนดว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งผิด เนื่องจากว่าพฤติกรรมที่เป็นปฏิกิริยาต่อสังคมไม่จำเป็นต้องเป็นอาชญากรรมเสมอไป หากพฤติกรรมนั้นมีได้กำหนดไว้ในกฎหมายอาญาอย่างเช่นปัจจุบัน

* บรรทัดฐานความประพฤติกของคนในสังคม หมายถึง สิ่งที่มีอยู่แล้วตามปกติของสังคม เป็นสิ่งที่สมาชิกของสังคมส่วนใหญ่อยอมรับและปฏิบัติตามโดยไม่มีเงื่อนไขหรือเหตุผลใด ๆ ที่มีการประพฤติกและปฏิบัติตามเช่นนั้นโดยทั่วไป ก็เพราะเหตุผลโดยพฤตินัยว่า สมาชิกแห่งสังคมส่วนใหญ่อยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม (หรืออย่างน้อยก็เห็นว่า ถ้าปฏิบัติไปตามนั้นก็ไม่น่าเห็นจะมีผลเสียหายอะไรเกิดขึ้น) (วราคม ที่สุกะ, 2531 : 64)

(4) และต้องมีโทษสำหรับการกระทำนั้น ๆ

นอกจากนี้ องค์ประกอบข้อที่ (3) และ (4) ก็เป็นองค์ประกอบสำคัญเช่นกันที่จะช่วยเสริมความหมายของอาชญากรรมให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัฐสมัยใหม่ (Modern State) ที่มีการปกครองโดยอาศัยกฎหมายเป็นเครื่องมือของรัฐในการป้องกันสังคม โดยเฉพาะจากปัญหาอาชญากรรม รวมทั้งต้องมีการกำหนดบทลงโทษแก่การกระทำนั้น ๆ ด้วย เพราะเหตุว่าบทลงโทษถือว่าเป็นเครื่องมือหนึ่งของสังคมที่สามารถวัดค่าได้

2.1.2 ความหมายของอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ

ในการพิจารณาความหมายของอาชญากรรมดังกล่าวข้างต้นนั้น อาจกล่าวได้ว่า ในปัจจุบันอาชญากรรมในสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ จึงก่อให้เกิดอาชญากรรมรูปแบบใหม่ ๆ ขึ้น อาชญากรรมที่ส่งผลร้ายต่อสังคมและเศรษฐกิจในขณะนี้ คือ อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ

ปัญหาอาชญากรรมทางเศรษฐกิจเป็นเรื่องที่เพิ่งได้รับความสนใจจากนักนิติศาสตร์เมื่อไม่นานมานี้เอง ทั้งที่ปัญหานี้มีมานานแล้ว ได้มีผู้พยายามที่จะให้คำจำกัดความตลอดจนลักษณะของการกระทำของคำว่า "อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ" เป็นจำนวนมาก ซึ่งก็มีทั้งนักวิชาการตลอดจนเจ้าหน้าที่และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ ได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

เอดวิน เอช. ซัทเธอร์แลนด์ (Edwin H. Sutherland) เป็นนักวิชาการคนแรกที่ทำการศึกษาและเรียกร้องให้คนหันมาสนใจการกระทำผิดของบุคคลในวงสังคมชั้นสูง ซึ่งมีลักษณะแตกต่างไปจากการประกอบอาชญากรรมของคนระดับต่าง ๆ ของสังคม หรือที่เรียกกันว่า "อาชญากรรมแบบพื้น ๆ" (Street Crime) ซัทเธอร์แลนด์ ไม่ได้เรียกอาชญากรรมจำพวกนี้ว่า "อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ" แต่ใช้คำว่า "อาชญากรรมคอเชิ้ตขาว" (White Collar Crime) ซึ่งหมายความถึง "การกระทำผิดต่อกฎหมายอาญาของบุคคลที่มีฐานะดีทางเศรษฐกิจและสังคม โดยอาศัยหรือเกี่ยวข้องกับตำแหน่งหน้าที่หรืออาชีพของตน" หรืออีกนัยหนึ่ง

คือ "การทุจริตที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สาธารณชน จนกระทั่งต้องใช้มาตรการทางอาญามาจัดการ" นอกจากนี้ ชัทเธอร์แลนด์ได้พยายามอธิบายว่า "อาชญากรรมคอเช็คขาว" ควรถือเป็นอาชญากรรม เพราะว่า (1) เป็นการกระทำที่ก่อความเสียหายแก่สาธารณชน (2) มีสภาพบังคับ (Sanction) ตามกฎหมาย เช่น จำคุก ปรับ หรือค่าเสียหายเพื่อการลงโทษ และ (3) มีเจตนา¹⁹

ต่อมา เฮร์เบิร์ต อีเดลเฮิร์ตซ์ (Herbert Edelhertz) ได้ปรับปรุงความหมายของ "อาชญากรรมคอเช็คขาว" ว่า "การกระทำที่ผิดกฎหมายกรรมเดียววาระเดียว หรือการกระทำผิดกฎหมายอย่างต่อเนื่อง หรือเกี่ยวข้องกันหลายกรรมหลายวาระ การกระทำโดยวิธีทางที่ไม่เกี่ยวกับกายภาพ และโดยการปกปิดซ่อนเร้นหรือหลอกลวง เพื่อจะให้ได้มาซึ่งเงินหรือทรัพย์สิน หรือเพื่อที่จะได้มาซึ่งความได้เปรียบทางธุรกิจหรือทางส่วนตัว" คำนิยามใหม่นี้ทำให้ผู้ที่นำไปใช้เรียก "อาชญากรรมคอเช็คขาว" ว่า "อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ" บางคนก็ใช้ควบคู่กันไป หรือไม่ก็ใช้แทนกัน จะมีเพียงบางคนเท่านั้นที่เห็นว่า การใช้คำว่า "อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ" จะเหมาะสมกว่า เพราะคำนี้สะท้อนให้เห็นวัตถุประสงค์ของการประกอบอาชญากรรมจำพวกนี้ได้อย่างแม่นยำ นั่นก็คือ วัตถุประสงค์เพื่อให้ได้มาซึ่งผลกำไรหรือผลได้ทางเศรษฐกิจ²⁰

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁹ George B. Vold, Theoretical Criminology (Oxford : Oxford University Press, 1979), pp.359-367.

²⁰ โสทร วนิชเสถียร และเสริน ภูมะหิตานนท์, "อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ ทฤษฎี และปฏิบัติ," หน้า 2-3 (อค์สำเนา).

สำหรับในประเทศไทย การให้ความหมายคำว่า "อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ" นั้น นักวิชาการและผู้ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับปัญหาอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ ได้ให้ความหมายของคำว่า "อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ" สอดคล้องถึงความรุนแรงอันใหญ่หลวงของอาชญากรรมประเภทนี้ว่า ²¹

- (1) เป็นการกระทำที่เป็นอันตรายต่อความสงบสุขและสวัสดิภาพของประชาชน บ่อนทำลายเศรษฐกิจของชาติ และเป็นอุปสรรคขัดขวางต่อการพัฒนาสังคม
- (2) เป็นการกระทำที่เป็นอันตรายมากกว่าความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินธรรมดาทั่วไป
- (3) เป็นการสร้างความเหลื่อมล้ำในสถานะทางเศรษฐกิจ ในหมู่ประชาชน
- (4) เป็นการสร้างผลกระทบทางลบต่อการพัฒนาสังคมในระยะยาว
- (5) อาชญากรรมเศรษฐกิจบางประเภทบ่อนทำลาย ค่านิยมทางวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของประชาชน

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าแม้จะมีถ้อยคำที่ใช้เรียกอาชญากรรมลักษณะนี้หลายต่อหลายคำ เช่น อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ (Economic Crime) อาชญากรรมทางการพาณิชย์ (Commercial Crime) อาชญากรรมซึ่งกระทำลงโดยห้างหุ้นส่วนบริษัท (Corporate Crime) อาชญากรรมคอเชิ้ตขาว (White Collar Crime) หรืออาชญากรรมทางธุรกิจ (Business Crime) แต่ความหมายที่แท้จริงก็จะไปในแนวทางเดียวกัน

²¹ คณะกรรมการวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, รายงานการอภิปราย เรื่อง "อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ : อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎหมาย," (2530), หน้า 65.

ซึ่งหมายถึงการกระทำผิดกฎหมายของบุคคลที่มีสถานะ อำนาจ หรืออิทธิพลในสังคม ที่เป็นอันตรายต่อความผาสุกและสวัสดิภาพของประชาชน ในลักษณะของการบ่อนทำลาย เศรษฐกิจหรือการพัฒนาสังคม อันปรากฏอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ นับแต่การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า การลักลอบขนแร่เถื่อนออกนอกประเทศ การลักลอบขนของเถื่อนหนีภาษี การลักลอบผลิตและค้ายาเสพติด การตั้งบ่อนการพนัน การเป็นเจ้ามือหวยเถื่อน จนถึงการกระทำผิดเกี่ยวกับกฎหมายด้านการเงิน การธนาคาร บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ต่าง ๆ การประกอบธุรกิจแชร์ลูกโซ่ เป็นต้น ²²

2.1.3 ความแตกต่างระหว่างอาชญากรรมกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ

1) อาชญากรรม ผู้กระทำความผิดเป็นผู้ที่มีความรู้น้อย กระทำไปโดยสาเหตุของความโกรธแค้นส่วนตัว หรือก่ออาชญากรรมเพื่อให้ได้ทรัพย์สินมาเพื่อประทังชีวิต เนื่องจากความยากจนหรือเนื่องจากถูกบีบบังคับบางประการ

ส่วนอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ ผู้ประกอบอาชญากรรมประเภทนี้มีใช้ เป็นบุคคลประเภทโหดเหี้ยมพอที่จะทำร้าย หรือฆ่าคนได้ เหมือนกับอาชญากรรมธรรมดา แต่เป็นบุคคลที่มีฐานะดี รวมทั้งในทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เป็นผู้ที่มีความเฉลียวฉลาด และมักเป็นผู้มีความชำนาญงานเดียวกันกับเรื่องที่จะกระทำผิด นอกจากนี้ อาชญากรรมทางเศรษฐกิจมักจะเข้าไปในรูปของนิติบุคคล อันก่อให้เกิดอุปสรรคในการเข้าไปดำเนินการสอบสวน และการรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในคดี

2) การก่ออาชญากรรมโดยทั่วไปนั้น อาชญากรอาจมีความจำเป็น หมดปัญญาและมีความจนอยู่ด้วย ก็เพียงแต่ทำใจกล้าเข้าไปลักขโมย หรือเข้าไปกระชากกระเป๋า หรือเป็นคดีทำร้ายร่างกาย ฆ่าคนตาย ลักทรัพย์ วิ่งราวทรัพย์ หรือปล้นทรัพย์ เป็นต้น ซึ่งความผิดพวกนี้จะสังเกตได้ง่ายและมีภาพพจน์เข่าขวัญประชาชนโดยทั่วไป

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 1.

ส่วนอาชญากรรมทางเศรษฐกิจนั้น มีการวางแผนประกอบอาชญากรรมที่ซับซ้อนและลึกซึ้ง และมีการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย คดีอาชญากรรมทางเศรษฐกิจมักจะปรากฏว่าผู้ที่มีส่วนร่วมในการกระทำผิดมีเป็นจำนวนมาก นับตั้งแต่การคบคิด การดำเนินการ การจัดหาให้ผู้อื่นหลงเชื่อ ซึ่งจะต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยจะให้มีส่วนช่องว่างหรือที่พยานหลักฐานไว้ให้ม้อยที่สุด บางครั้งอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นองค์กรหรือขบวนการ (Organized Crime) ลักษณะของการดำเนินงานในรูปแบบนี้เองที่ก่อให้เกิดความยุ่งยากลำบากแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจในการบังคับใช้กฎหมาย

3) อาชญากรรมธรรมดาจะปรากฏภาพพจน์ที่น่าหวาดกลัว และสื่อมวลชนก็มักจะเอาภาพที่น่าหวาดกลัวนั้นมาเป็นปกของหนังสือพิมพ์อยู่เสมอ ๆ จึงทำให้สังคมโดยทั่วไปรู้สึกว่าการอาชญากรรมโดยเฉพาะประเภทที่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย เป็นอาชญากรรมที่น่าสะพรึงกลัว ประชาชนที่เป็นปฏิปักษ์ต่อการประกอบอาชญากรรมส่วนใหญ่จะมีความรู้สึกเครียดแค้น ชิงชัง และหวาดกลัว

ส่วนอาชญากรรมทางเศรษฐกิจนั้น เนื่องจากการประกอบอาชญากรรมทางเศรษฐกิจจะมีเป้าหมายเพื่อมุ่งประทุษร้ายต่อทรัพย์สินเป็นสำคัญ จึงเป็นอาชญากรรมที่ไม่มีภาพที่น่ากลัวให้มองเห็นปฏิกิริยาของประชาชนโดยทั่วไป หรือเหยื่ออาชญากรรมทางเศรษฐกิจค่อนข้างจะรุนแรงน้อยกว่าอาชญากรรมธรรมดา อย่างไรก็ตาม สังคมพึงจะตื่นตัวยอมรับว่าเป็นการกระทำที่มีความน่าสะพรึงกลัว เพราะว่าเมื่อพิจารณาดูแล้ว ประชาชนแทบจะทุกคนได้ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมประเภทนี้โดยไม่รู้สึกตัว และไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงและรู้สึกตัวต่อเมื่อได้มีเหตุการณ์ร้ายแรงและมีความสูญเสียอย่างมากมายเสียแล้ว

4) อาชญากรรมโดยทั่วไป ผลของการกระทำผิดส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในทันที และเป็นผลที่สามารถเห็นได้ชัดเจนในทางรูปธรรม เช่น ในคดีความผิดฐานฆ่าคนตาย สิ่งปรากฏเมื่อเจ้าพนักงานตำรวจไปถึงที่เกิดเหตุก็คือ ภาพของคนที่ถูกฆ่าตาย บาดแผล ประเภทของอาวุธที่ใช้ รวมตลอดถึงวัตถุพยานต่าง ๆ เท่าที่สามารถรวบรวมได้

ส่วนอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ ผลของการกระทำความผิดเหล่านี้ อาจเกิดขึ้นในทันทีหรือเกิดผลในระยะยาว เช่น เมื่อมีการแจ้งความในการดำเนินคดี สิ่งปรากฏเมื่อเข้าพนักงานตำรวจไปพบในที่เกิดเหตุอาจจะเป็นห้องทำงานที่มีพนักงานของบริษัทนับสิบคนนั่งทำงานกับเครื่องคอมพิวเตอร์อย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ เจ้าพนักงานตำรวจอาจจะยังไม่ทราบว่าควรลงมือดำเนินการอย่างไรในขณะนั้น เป็นต้น

5) โอกาสที่จะทราบการกระทำความผิดเพื่อที่จะดำเนินการจับกุม หรือป้องกันการกระทำความผิด มักจะปรากฏให้เห็นได้ชัดจากพฤติกรรมที่กำลังเกิดขึ้น ดังนั้น การป้องกันอาชญากรรมโดยทั่วไปจะใช้วิธีการสืบสวนสอบสวนโดยทั่ว ๆ ไป ไม่ต้องอาศัยเทคนิคพิเศษ

ส่วนอาชญากรรมทางเศรษฐกิจนั้น เจ้าหน้าที่ตำรวจมักจะได้ทราบก็ต่อเมื่อความผิดได้ล่วงเลยมาถึงขั้นปรากฏความเสียหายแก่ประชาชนส่วนใหญ่ โยงใยความผิดได้ก่อตัวขึ้นเป็นเวลานาน ทำให้เป็นอุปสรรคต่อเจ้าพนักงานที่จะบังคับใช้กฎหมาย เนื่องจากอาชญากรรมทางเศรษฐกิจมีลักษณะแตกต่างกับอาชญากรรมทั่วไป จึงต้องมีกฎหมายและมีวิธีการหรือมาตรการโดยเฉพาะ รวมทั้งจะต้องมีเทคนิคเฉพาะในการสืบสวน สอบสวน การฟ้องร้อง การพิจารณาพิพากษาลงโทษ ตลอดจนการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด นอกจากนั้น ต้องมีการตั้งหน่วยงานเฉพาะในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คือ จะต้องมีการตั้ง อัยการ และศาล ที่มีหน้าที่โดยเฉพาะในคดีอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ โดยมีบุคลากรที่มีความรู้พิเศษ และมีเครื่องมือที่ใช้ในการนี้โดยเฉพาะ

6) อาชญากรรมทางเศรษฐกิจเป็นอาชญากรรมที่ผู้กระทำมักจะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนมหาศาลมากกว่าอาชญากรรมโดยทั่วไป นอกจากนี้ อาชญากรรมทางเศรษฐกิจยังมีอำนาจหรือเป็นผู้มีอิทธิพลกว้างขวางยากแก่การกวาดล้าง

7) โดยทั่วไปแล้วอาชญากรรมจะส่งผลกระทบต่อสังคม ทำให้เกิดความไม่สงบสุขในสังคม ประชาชนรู้สึกหวาดกลัว และอาจทำให้ปัจเจกชนเสียชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินเท่านั้น

ส่วนอาชญากรรมทางเศรษฐกิจนอกจากจะส่งผลกระทบต่อสังคมแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศชาติ และส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศชาติอีกด้วย ตัวอย่างเช่น คดีแชร์แม่หม้อย คดีราชาเงินทุน เป็นต้น นอกจากนี้ ยังก่อให้เกิดความเจ็บป่วย ความตาย หรืออันตรายต่อสุขภาพ อนามัย และยังนำไปสู่ความเสียหายซึ่งประเมินค่ามิได้แก่ สภาวะแวดล้อม

ดังนั้น การพิจารณาถึงความแตกต่างระหว่างอาชญากรรมกับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ จะช่วยให้เกิดความเข้าใจความหมายของอาชญากรรมทางเศรษฐกิจได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และสามารถมองเห็นถึงลักษณะพิเศษของอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้ จะส่งผลให้มีการนำมาตรการมาใช้ในการป้องกันและปราบปรามได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.1.4 ความแตกต่างระหว่างอาชญากรรม (Crime) กับการกระทำผิด (Offence)

ในปัจจุบันได้มีการกระทำผิดต่าง ๆ มากมาย (Offences) ซึ่งเป็นการกระทำความผิดต่อพระราชบัญญัติ (Statutory) สวัสดิภาพและผลประโยชน์ของสาธารณะ (Public Welfare) ความรับผิดโดยเด็ดขาด (Absolute Liability) หรือความรับผิดโดยเคร่งครัด (Strict Liability) ลักษณะของการกระทำความผิดเหล่านี้ ไม่ถือว่าเป็นอาชญากรรมในความหมายอันแท้จริง (Real Crime) แต่ถือว่าเป็นการกระทำความผิดเพราะมีกฎหมายบัญญัติห้ามไว้ ทั้งนี้ เพื่อต้องการคุ้มครองผลประโยชน์ของสาธารณะ ถึงแม้ว่าการบังคับใช้กฎหมายต่อการกระทำความผิดนี้เป็นการลงโทษทางอาญา โดยผ่านกลไกของกฎหมายอาญา แต่โดยลักษณะของการกระทำความผิดอย่างแท้จริงแล้ว เป็นลักษณะของการกระทำผิดทางแพ่ง และอาจจะเรียกได้ว่าเป็นการกระทำผิดโดยละเมิดต่อกฎหมายปกครอง ตัวอย่างของ

การกระทำความผิดซึ่งมีปรากฏอยู่ในปัจจุบัน เช่น การละเมิดต่อกฎหมายเกี่ยวกับการจราจร การละเมิดต่อกฎหมายเกี่ยวกับการขายเครื่องคัมมินเมตาต่อบุคคลบางประเภท เป็นต้น²³

การกระทำผิด (Offences) ต่าง ๆ มากมายดังกล่าวนี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับการคุ้มครองสวัสดิภาพและประโยชน์ของสาธารณะ (Public Welfare) เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเกิดจากความจำเป็นในการที่จะนำเอามาตรการทางอาญามาใช้รักษาสวัสดิภาพ และผลประโยชน์ของสาธารณะในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่ความสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น และสังคมก็พัฒนาออกไป อันเป็นผลมาจากการปฏิวัติทางอุตสาหกรรมซึ่งมีการนำเอากระบวนการผลิตแบบใหม่ซึ่งซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิง การประกอบกิจกรรมทางอุตสาหกรรมนั้นบางทีก็มีลักษณะของความเสี่ยง (Risk) ที่จะก่อให้เกิดอันตรายต่อสาธารณะได้ เช่น การผลิตสินค้าที่เกี่ยวกับเครื่องอุปโภค บริโภค เช่น อาหารและยา การก่อให้เกิดภาวะเน่าเสียขึ้นแก่สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เช่น อากาศและแม่น้ำ เป็นต้น

การประกอบกิจกรรมในลักษณะเช่นนี้ ส่วนมากเป็นองค์การที่สลับซับซ้อน ทำให้ไม่อาจหาตัวผู้รับผิดชอบได้ เมื่อเกิดการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมายอาญา ทำให้เกิดความจำเป็นในการก่อให้เกิดหลักการกำหนด "ความรับผิดชอบทางอาญาที่ไม่ต้องการเจตนา" ซึ่งเริ่มกำเนิดขึ้นประมาณกลางศตวรรษที่ 19 โดยศาลอังกฤษเป็นผู้นำมาใช้ก่อน และต่อมารัฐสภาได้นำเอาไปบัญญัติเป็นกฎหมายคุ้มครองสวัสดิภาพและประโยชน์สาธารณะ (Public Welfare Regulation) หลักเกณฑ์อันนี้ได้ขยายออกไปอย่างรวดเร็วไปสู่ฐานความผิดชนิดอื่น ๆ ที่มีลักษณะกระทบกระเทือนต่อสวัสดิภาพและประโยชน์สาธารณะ หรือสนองความต้องการของสังคมที่มีลักษณะซับซ้อน และกำลังขยายตัวออกไปในรูปของกฎหมายที่มีลักษณะเป็นระเบียบ ข้อบังคับ ในทางบริหารซึ่งไม่เกี่ยวกับปัญหาในเรื่องความผิดส่วนบุคคล (Personal Guilt) อันเป็น

²³ John Swaigen, Regulatory Offences in Canada (Ontario : Thomson Professional Publishing, 1992), p.10.

แนวทางใหม่ของกฎหมายอาญาที่เบี่ยงเบนจากแนวความคิดแบบปัจเจกชน (Individualism) ในสมัยศตวรรษที่ 19 อันเป็นการคุ้มครองประโยชน์เอกชนล้วน ๆ มาเป็นแนวความคิดแบบส่วนรวมนิยม (Collectivism) หรือมุ่งคุ้มครองผลประโยชน์ของสาธารณชนนั่นเอง²⁴

การกระทำผิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสวัสดิภาพและประโยชน์สาธารณะ ซึ่งเป็นการกระทำที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องรับผิดแม้ไม่มีเจตนา²⁵ จัดได้ว่าเป็นการกระทำที่กระทบต่อความรู้สึกทางศีลธรรมเช่นเดียวกับการกระทำผิดทางอาญาโดยทั่วไป แต่มีลักษณะเป็นไปในทางอ้อมไม่ชัดเจน กล่าวคือ โดยทั่วไปการกระทำที่มีลักษณะเป็นความผิดในตัวเอง (Mala In Se) จะเป็นการกระทำที่ขัดต่อความรู้สึกผิดชอบชั่วดี หรือความรู้สึกทางศีลธรรม ซึ่งมองเห็นได้ชัดเจนในตัวเอง แต่การกระทำที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องรับผิดต่อกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสวัสดิภาพและประโยชน์สาธารณะ จัดเป็นสิ่งที่กฎหมายบัญญัติขึ้นมาให้เป็นผิด (Mala Prohibita) อันเป็นเหตุผลทางเทคนิคที่ร่างบทบัญญัติของกฎหมายออกมาเพื่อรักษาความสงบของสังคมตามความเหมาะสมแห่งเงื่อนไขของสภาพสังคมที่เป็นอยู่ ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สังคมที่จะสงบเรียบร้อยอยู่ได้ก็เพราะสมาชิกของสังคม มีการปฏิบัติต่อกันอย่างถูกต้องและสอดคล้องกับกฎของศีลธรรม ในบางกรณีเมื่อเกิดการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายให้แก่สังคม และไม่อาจตำหนิหรือลงโทษผู้กระทำได้ด้วยกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมที่มีอยู่ ก็จำเป็นต้องมีการกำหนดหลักเกณฑ์ทางศีลธรรม (กฎหมาย) ขึ้นมาใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการที่จะบำบัดอันตรายอันเกิดขึ้น และเผชิญหน้าต่อสาธารณะอยู่ให้หมดสิ้นไป หรือบรรเทาลง

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

²⁴ Sayre, "Public Welfare Offences," Columbia Law Review 33 (1933) : 55-67, อ้างถึงใน จีรวุฒิ เตชะพันธุ์, "ความรับผิดทางอาญาที่ไม่ต้องการเจตนา," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525), หน้า 24-25.

นอกจากนี้ เนื่องจากการแบ่งแยกประเภทอาชญากรรมแบบดั้งเดิม โดยพิจารณาจากความชั่วร้ายทางศีลธรรม ซึ่งแบ่งออกเป็น Mala In Se และ Mala Prohibita นี้ เมื่อสังคมพัฒนาไปมากขึ้น และการกำหนดแบบแผนในชีวิตประจำวันของมนุษย์ มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ก็อาจทำให้แนวความคิดในการกำหนดว่า ความผิดใดเป็นความผิดแบบ Mala In Se หรือ Mala Prohibita ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม กล่าวคือ ความผิด Mala Prohibita บางอย่างที่กระทบกระเทือนต่อชุมชนอยู่ตลอดเวลา ก็อาจพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปจนมีสภาพเป็นความผิด Mala In Se ในขณะที่เดียวกันความผิด Mala In Se เดิมซึ่งทุกคนในสังคมยอมรับว่าเป็นอาชญากรรม ก็อาจเปลี่ยนแปลงไปจนกลายเป็นอาชญากรรมอีกต่อไปก็ได้ ทั้งนี้ ตามความสำนึกทางศีลธรรมของแต่ละชุมชนย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลารวมทั้ง เนื่องจากเกณฑ์ในการแบ่งแยกความผิดแบบ Mala In Se และ Mala Prohibita นี้ มีลักษณะเป็นนามธรรม ศาลในระบบคอมมอนลอว์ (Common Law) จึงพยายามวางหลักในการแบ่งแยกความผิดเหล่านี้ให้คู่เป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น เช่น วางหลักว่า ความผิดที่เป็นความผิดตาม Common Law เดิม เป็น Mala In Se ในขณะที่ความผิดที่บัญญัติขึ้น (Statutory Crime) เป็น Mala Prohibita หรือวางหลักว่าความผิดที่มีเจตนาในทางอาญา (Criminal Intent) เป็นองค์ประกอบเป็นความผิดแบบ Mala In Se ส่วนความผิดที่ไม่จำเป็นต้องมีเจตนาในทางอาญาเป็นองค์ประกอบเป็นความผิดแบบ Mala Prohibita แต่หลักเกณฑ์นี้ก็ไม่อาจนำไปใช้ได้กับความผิดทุกประเภทอย่างได้ผล ²⁵

²⁵ Wayne R. LaFave and Austin W. Scott, Jr., Criminal Law, 2nd ed. (Minnesota : West Publishing Co., 1986), p.33, อ้างถึงใน อธิธิมุสิกะพงษ์, "การดำเนินคดีความผิดเล็กน้อย," (วิทยานินทร์ปริญาฎามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534), หน้า 6-7.

จากพื้นฐานความคิดในการแบ่งแยกประเภทอาชญากรรมโดยพิจารณาจากหลักศีลธรรม โดยแบ่งเป็น Mala In Se และ Mala Prohibita ทำให้มักกฎหมายในกลุ่มประเทศคอมมอนลอว์ (Common Law) นำหลักเกณฑ์ดังกล่าวมาพิจารณาอาชญากรรมที่เกิดขึ้นและพบว่าหลักเกณฑ์การแบ่งแยกดังกล่าวยังไม่อาจแยกแยะอาชญากรรมในสังคมได้อย่างชัดเจนเพียงพอ และความคิดที่ยอมรับว่าความผิดบางอย่างไม่ใช่อาชญากรรมอันแท้จริง (Real Crimes) ทำให้มีการกำหนดประเภทความผิดใหม่ โดยจำแนกอาชญากรรมออกเป็นอาชญากรรมโดยแท้จริง (Real Crimes) และความผิดเพราะละเมิดสาธารณะ (Public Torts) ²⁶

ความผิดเพราะละเมิดสาธารณะ (Public Torts) มีที่มาจากการประทุษร้ายต่อรัฐ ซึ่งอาจเทียบเคียงได้กับการประทุษร้ายต่อพลเรือน แต่สามารถฟ้องได้ในทางอาญา ทั้งคอมมอนลอว์และตามกฎหมายลายลักษณ์อักษร ความผิดประเภทนี้ประกอบด้วยกระทำความผิด 3 ชนิด คือ การประทุษร้ายต่อทรัพย์สินสาธารณะ การก่อความรำคาญแก่สาธารณะ และความผิดต่อตำรวจ ปัจจัยที่สามารถนำมาชี้ให้เห็นถึงเจตนาของผู้บัญญัติกฎหมายในกรณีนี้ได้ก็คือ ตัวโทษตามคอมมอนลอว์ การละเมิดสาธารณะจะถูกลงโทษเพียงแค่ปรับเพื่อเป็นการชดใช้ให้แก่รัฐ ดังนั้น ในกรณีที่มีการกำหนดให้ใช้โทษจำคุกหรืออาจลงโทษจำคุกได้จึงเป็นการชัดเจนว่า องค์การบัญญัติกฎหมายมีเจตนาที่จะให้เป็นการลงโทษ การกระทำนั้น คือ ความผิดอาญาหรืออาชญากรรม การละเมิดสาธารณะจึงรวมการกระทำความผิดต่อรัฐทั้งหมดที่อาจฟ้องได้ในทางอาญา แต่โทษที่กำหนดไว้มิได้มีเจตนาที่จะให้เป็นการลงโทษ

²⁶ "Public Tort," *Harvard Law Review* 35 (February 1922), pp.

462-464, อ้างถึงใน พรธรรมราชรัตน์ ศรีไชยรัตน์, "ความเหมาะสมในการบัญญัติความผิดลงโทษไว้ในประมวลกฎหมายอาญา," (วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 38-39.

ความผิดเพราะละเมิดสาธารณะ (Public Torts) อาจมีชื่อเรียกเป็นอย่างอื่นได้ต่าง ๆ กัน เช่น ความผิดเกี่ยวกับสวัสดิภาพและประโยชน์สาธารณะ (Public Welfare Offence) ความผิดต่อข้อห้ามของกฎหมาย (Prohibitory Law) การกระทำที่ถูกห้าม (Prohibited Acts) ความผิดระเบียบ (Regulatory Offences) ความผิดระเบียบตำรวจ (Police Regulations) ความผิดขนาดกลางในทางการปกครอง (Administrative Misdemeanors) ความผิดกึ่งอาญา (Quasi Crimes) และความผิดทางแพ่ง (Civil Offences) เป็นต้น ความผิดที่ถูกจัดอยู่ในประเภทนี้ คือ ความผิดที่โดยธรรมชาติของการกระทำไม่ใช่อาชญากรรม หรือความผิดอาญาโดยแท้จริง (Real Crimes) แต่เป็นความผิดเล็กน้อยเกินกว่าจะเป็นอาชญากรรม

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า ลักษณะของการกระทำผิด (Offences) ต่าง ๆ มากมาย ซึ่งเป็นผลมาจากการบัญญัติกฎหมายอาญาออกมาเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของสังคม ถึงแม้ว่าการกระทำผิด (Offences) ตามกฎหมายที่บัญญัติขึ้นมาใหม่จะมีชื่อเรียกแตกต่างกันดังกล่าวข้างต้น แต่โดยลักษณะของความผิดก็มีความหมายเช่นเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ลักษณะของการกระทำผิด (Offences) ก็มีลักษณะแตกต่างไปจากลักษณะของอาชญากรรม ดังนี้

1) อาชญากรรม (Crime) คือ การกระทำผิดโดยลักษณะธรรมชาติของมันเองอย่างแท้จริง และเป็นกรกระทำที่ขัดต่อความรู้สึกทางศีลธรรมในขณะเดียวกัน หรือที่เรียกว่า Mala In Se กล่าวคือ เป็นการกระทำผิดที่เกิดขึ้นและเป็นความผิดที่เห็นเด่นชัดเป็นความผิดสืบเนื่องมาจากการกระทำนั้น ๆ และผู้เสียหาย (Victims) ได้รับความเสียหายจากการกระทำนั้นโดยตรง นอกจากนี้ การกระทำผิดดังกล่าวยังเป็นความผิดที่ขัดต่อศีลธรรมและความสงบเรียบร้อยของสังคมอย่างร้ายแรง ความผิดประเภทนี้ ได้แก่ การปล้น การฆ่า การชิงทรัพย์ เป็นต้น พฤติกรรมเหล่านี้ มนุษย์สามารถมองเห็นได้ว่าเป็นการกระทำที่ผิด และสมควรถูกห้ามไม่ให้กระทำตั้งแต่ยังไม่ได้ถูกนำมาบัญญัติเป็นกฎหมายแต่ดั้งเดิมแล้ว และทั้งนี้ การกระทำดังกล่าวจึงต้องมีลักษณะที่จะตำหนิผู้กระทำ (Blameworthiness) อันจะก่อให้เกิดความรับผิดชอบทางอาญาได้ เช่น การกระทำโดยเจตนา หรือการกระทำโดยประมาท เป็นต้น

ส่วนการกระทำผิด (Offence) คือ การกระทำที่เป็นความผิด เพราะมีกฎหมายบัญญัติห้ามไว้ (Regulatory Offence) หรือเป็นการกระทำผิดที่เรียกว่า Mala Prohibita การกระทำผิดนี้มีใช่เป็นความผิดโดยธรรมชาติ เป็นความผิดที่อยู่นอกเหนือความรู้สึกรับผิดชอบของมนุษย์ในเรื่องความดีความชั่ว เพราะเป็นการบัญญัติกฎหมายใหม่ หรือแก้กฎหมายใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น หรือเป็นการกระทำผิดในรูปแบบใหม่ เพราะความจำเป็นตามสภาพสังคมที่พัฒนาอย่างรวดเร็วจนหลักกฎหมายธรรมชาติที่มีอยู่เดิมไม่เพียงพอ เช่น ความผิดตามพระราชบัญญัติจราจร ความผิดเกี่ยวกับการครอบครองวัตถุที่มีอันตรายโดยสภาพ เป็นต้น ทั้งนี้ เป็นนโยบายทางอาญาที่จะกำหนดการกระทำที่ถือว่าเป็นความผิดเพื่อให้เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม เพื่อให้สังคมดำรงอยู่ได้และมีความสงบเรียบร้อย (Public Welfare)

2) การกำหนดความรับผิดในกรณีอาชญากรรม (Crime) นั้น

พิจารณาถึงสภาพจิตใจของผู้กระทำ การกระทำอันเป็นความผิดทางอาญานั้นผู้กระทำจะมีความรับผิดชอบต่อการกระทำดังกล่าวได้ก็ต่อเมื่อมีเจตนาชั่วร้ายที่จะก่อให้เกิดผลนั้นขึ้นมา ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์มาจากรากฐานทางศีลธรรม (Moral) โดยถือว่าเป็นสาระสำคัญของการกระทำผิดทางอาญา ในการพิจารณาความรับผิดของอาชญากรรมนั้นประกอบด้วย การกระทำที่ละเมิดต่อบทบัญญัติของกฎหมาย (Actus Reus) และองค์ประกอบในทางจิตใจ อันได้แก่ จิตใจที่ชั่วร้าย (Mens Rea) ซึ่งหมายถึงความประสงค์ที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง และความรู้ถึงข้อเท็จจริงอันเป็นความผิด

ส่วนการกำหนดความรับผิดในกรณีการกระทำผิด (Offence)

นั้น การพิจารณากำหนดความรับผิดนี้ถือว่าบุคคลจำต้องมีความรับผิดในทางอาญาต่อผลของความเสียหายอันเกิดจากการละเมิดบทบัญญัติของกฎหมาย แม้ว่าตนเองจะมีได้มีเจตนาที่จะฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมายนั้น หรือมีส่วนผิดในทางจิตใจอันจะถูกตำหนิได้ (Liability Without Fault) เหตุผลสำคัญในการกำหนดความรับผิดโดยไม่มีเจตนา (Strict Liability) สำหรับการกระทำผิดต่อบทบัญญัติของกฎหมายต่าง ๆ (Regulatory Offences) เนื่องมา

จากการเปลี่ยนแปลงของสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม ทำให้เกิดการกระทำผิดในลักษณะต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสาธารณชนอันไม่อาจที่จะดำเนินหรือพิสูจน์เจตนาของผู้กระทำได้ หรือแม้แต่ความรับผิดชอบในฐานะประมาทก็ตาม และนอกจากนี้ ความรับผิดชอบในการกระทำผิด (Offences) ยังรวมถึงความรับผิดชอบอันเกิดจากการกระทำของบุคคลอื่น (Vicarious Liability) เพื่อเป็นการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ

3) อาชญากรรม (Crime) นั้น ตำรวจ (Police) เป็นผู้บังคับใช้กฎหมายในกรณีที่มีการก่ออาชญากรรมนั้น หน้าที่ทั่ว ๆ ไปของตำรวจ คือ เป็นผู้บังคับใช้กฎหมายอาญาและกฎหมายอื่น ๆ การดำเนินกระบวนการยุติธรรมต่ออาชญากรรมนั้น ขึ้นอยู่กับพยานหลักฐานต่าง ๆ อาชญากรรม (Crime) นั้นเมื่อเกิดขึ้น เช่น เกิดคดีฆาตกรรม หรือลักทรัพย์ เป็นหน้าที่ของตำรวจ (Police) ที่จะทำหน้าที่สืบสวน สอบค้นหาสาเหตุของการกระทำผิดนั้น ๆ อาจกล่าวได้ว่า ตำรวจมีหน้าที่โดยทั่ว ๆ ไปในการบังคับใช้กฎหมายอาญาและกฎหมายอื่น ๆ การปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจ เป็นการปฏิบัติหน้าที่โดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายที่ให้อำนาจไว้ เช่น กฎหมายอาญา กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นต้น และนอกจากนี้ ตำรวจยังมีอำนาจพิเศษต่าง ๆ ในการปฏิบัติหน้าที่ เช่น การค้นตัวผู้กระทำความผิด การจับผู้กระทำความผิดซึ่งหน้า เป็นต้น ซึ่งนโยบายหลักของการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจ เป็นการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมเป็นหลัก

ส่วนการกระทำผิด (Offence) นั้น ผู้ที่บังคับใช้กฎหมายต่าง ๆ ที่บัญญัติขึ้นเรียกว่า เจ้าพนักงาน (Regulatory Agencies) เช่น พนักงานเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตและสุขภาพอนามัย (The Health And Safty Executive) เจ้าพนักงานเกี่ยวกับมาตรฐานการค้า (Trading Standards Officers) เป็นต้น เจ้าพนักงานเหล่านี้มีหน้าที่บังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับความปลอดภัยและสุขภาพอนามัยในที่ทำงาน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการประกอบกิจการของวิสาหกิจต่าง ๆ รวมทั้งความปลอดภัยเกี่ยวกับอาหารซึ่งเป็นผลผลิตจากการประกอบการของโรงงานอุตสาหกรรม ระเบียบ กฎเกณฑ์ (Regulatory)

มีหลักการ โดยตรง ในอันที่จะป้องกันหรือยับยั้งการประกอบกิจการของวิสาหกิจจากการดำเนินกิจกรรมซึ่งส่งผลอันตรายต่อสังคม ซึ่งระเบียบ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ เหล่านี้ได้กำหนดให้อำนาจหน้าที่แก่เจ้าพนักงานซึ่งเป็นองค์กรบังคับใช้กฎหมาย เหตุผลสำคัญของการไม่เรียกผู้บังคับใช้ต่อกฎหมายซึ่งบัญญัติขึ้นเหล่านี้ว่า "ตำรวจ" เพราะเหตุว่า เนื้อหาของกฎหมายดังกล่าวนี้ไม่ต้องอาศัยความชำนาญพิเศษของตำรวจ และเนื้อหานั้นไม่มีแนวความคิดในเรื่องกฎศีลธรรมการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าพนักงานตามกฎหมายเฉพาะนั้น มีหน้าที่บังคับใช้กฎหมายเฉพาะเรื่องนั้นต่อผู้กระทำความผิดต่อกฎหมายนั้น ๆ ซึ่งเป็นการใช้อำนาจภายในขอบเขตของกฎหมายเฉพาะนั้น ๆ แต่เพียงอย่างเดียว เช่น เจ้าพนักงานตามกฎหมายโรงงาน มีอำนาจบังคับใช้กฎหมายต่อผู้กระทำความผิดต่อกฎหมายโรงงานเท่านั้น และนโยบายในการบังคับใช้กฎหมายของเจ้าพนักงานนั้น เพื่อเป็นการยับยั้งการกระทำผิดและการบังคับใช้กฎหมาย เพื่อให้ผู้ละเมิดกฎหมาย (Violators) หันมาปฏิบัติตาม (Compliance) ระเบียบกฎเกณฑ์ในกฎหมายเฉพาะเหล่านั้น โดยที่การจับกุมของเจ้าพนักงานจะคำนึงถึงระหว่างผลประโยชน์ของมหาชนซึ่งเป็นเจตนารมณ์ในการป้องกันสังคมตามกฎหมายเฉพาะนั้น ๆ และผลประโยชน์ของการประกอบกิจการของโรงงานอุตสาหกรรมตามกฎหมายเฉพาะนั้น ๆ ด้วย แทนที่จะบังคับใช้กฎหมายเพื่อประโยชน์ของมหาชนแต่เพียงอย่างเดียว ยังคำนึงถึงผลประโยชน์ของการประกอบกิจการของโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งได้รับอนุญาตตามกฎหมายนั้นด้วย ²⁷

4) โทษสำหรับอาชญากรรม (Crime) ไม่จำเป็นต้องเป็นโทษรุนแรงเสมอไป โทษอาจหนักหรือเบาขึ้นอยู่กับธรรมชาติและระดับของการประกอบอาชญากรรมนั้น ๆ ถ้าใช้โทษจำคุก ความผิดนั้นเป็นอาชญากรรม

ส่วนโทษสำหรับการกระทำผิด (Offence) ซึ่งถือว่าเป็นความผิดเล็กน้อย และเป็นความผิดซึ่งโดยธรรมชาติไม่ใช่อาชญากรรม ไม่ควรเป็นโทษที่รุนแรง โทษที่ควรใช้ควรเป็นโทษปรับที่พอเหมาะพอควร หรือโทษอย่างอื่นซึ่งโดยธรรมชาติอาจนำมา

²⁷ Celia Wells, Corporations and Criminal Responsibility (Oxford : Clarendon Press, 1993), pp.3-5.

เทียบเคียงได้กับโทษปรับ จึงไม่ควรเป็นโทษจำคุก ถึงแม้ว่าการลงโทษแบบดั้งเดิมจะเหมาะสมสำหรับการกระทำผิดอันเกี่ยวกับสวัสดิภาพและประโยชน์สาธารณะ (Public Welfare Offences) ที่สุด คือ โทษปรับ แต่ก็ได้มีการหามาตรการเยียวยาความเสียหายอื่น ๆ ที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการบรรลุผลสำเร็จถึงวัตถุประสงค์ต่อกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการยับยั้งป้องกันและแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดในกรณีเป็นนิติบุคคล เช่น การลงโทษโดยการให้ประกาศการกระทำผิดของตนต่อสาธารณะ การลงโทษนิติบุคคลโดยรวมถึงผู้แทนนิติบุคคลด้วยการระงับหรือถอนใบอนุญาต การริบทรัพย์ เป็นต้น²⁸

5) การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในกรณีของอาชญากรรม (Crime) นั้น ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยย่อมได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (The Presumption of Innocence) ดังนั้น ในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะต้องอยู่ภายใต้อำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย เช่น ในกรณีการค้น การจับ และการยึด จะต้องได้รับหมายจากศาล เว้นแต่กรณีที่เกิดเหตุซึ่งหน้า เป็นต้น

ส่วนการกระทำผิด (Offence) นั้น เจ้าพนักงานฝ่ายปกครอง ซึ่งเป็นผู้บังคับใช้กฎหมาย ในลักษณะของกฎหมายเกี่ยวกับข้อห้ามต่าง ๆ นั้น บทกำหนดตามกฎหมายเหล่านี้ได้ให้อำนาจพิเศษแก่ผู้บังคับใช้กฎหมายในการละเมิดสิทธิส่วนบุคคล เช่น การค้น การตรวจ การเรียกข้อมูลข่าวสารได้โดยไม่ต้องขออนุญาตจากศาลหากมีกรณีว่าเพื่อป้องกันความเสียหายของพยานหลักฐาน หรือกรณีที่มาศาลยังมาไม่ถึงแต่เพื่อป้องกันความเสียหายที่เกิดขึ้น ดังนั้น การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในกรณีของความผิด (Offence) นี้ สามารถละเมิดสิทธิส่วนบุคคลได้มากกว่าในคดีอาชญากรรม²⁹

6) ภาระการพิสูจน์ (Burden of Proof) ในคดีที่เกี่ยวกับอาชญากรรมหรือเป็นความผิดอาญา การพิสูจน์ความผิดต้องใช้หลักผู้ใดกล่าวอ้างผู้นั้นสืบ ซึ่งเป็น

²⁸ John Swaigen, Regulatory Offences in Canada, p.24.

²⁹ Ibid., pp.24-26.

หน้าที่ของโจทก์ในการพิสูจน์การกระทำผิดของจำเลยให้สิ้น ปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริง จึงจะลงโทษจำเลยได้ (Beyond Reasonable Doubt)

ส่วนการพิสูจน์ของคดีความผิดอันละเมิดต่อระเบียบกฎเกณฑ์ (Regulatory Offence) แต่เดิมการพิสูจน์การกระทำผิดของจำเลยนั้น โจทก์มีหน้าที่นำสืบ ซึ่งก่อให้เกิดความยากลำบากในการพิสูจน์ถึงการกระทำโดยประมาท ตามกฎหมายอาญานั้นต้องพิสูจน์การกระทำผิดโดยปราศจากข้อสงสัย ได้เปลี่ยนมาเป็นการพิสูจน์หน้าที่รับผิดชอบ (Reasonable Care) ของจำเลย และจำเลยสามารถที่จะกระทำการนั้นได้ เป็นการลดความยุ่งยากในการพิสูจน์การกระทำผิดต่อกฎระเบียบ โดยการลดมาตรฐานการพิสูจน์ (Standard of Proof) ³⁰

ดังนั้น ผลจากการศึกษาถึงความแตกต่างระหว่างอาชญากรรม (Crime) กับการกระทำผิด (Offence) ดังกล่าวข้างต้นนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่า โดยลักษณะเบื้องต้นของความผิดทั้ง 2 มีลักษณะแตกต่างกัน นอกจากนี้ ยังเกิดข้อโต้แย้งกันมากเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายอาญาต่อการกระทำผิด (Offence) ในฐานะเป็นกฎระเบียบข้อบังคับ อันเนื่องมาจากเหตุผลหลักเกี่ยวกับข้อขัดแย้งของความเป็นอาชญากรรมของการกระทำผิด (Offence) เหล่านี้ การจำแนกความแตกต่างระหว่างอาชญากรรม (Crime) กับการกระทำผิด (Offence) ดังกล่าวข้างต้นเป็นการศึกษาในลักษณะของแนวความคิดเกี่ยวกับอาชญากรรมและการแบ่งแยกการกระทำผิดของต่างประเทศเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม หากจะนำเอาแนวความคิดในการแบ่งแยกอาชญากรรม (Crime) กับการกระทำผิด (Offence) มาใช้ในประเทศจะต้องมีการแก้ไขกฎหมายอาญาในปัจจุบันให้สอดคล้องกับแนวความคิดดังกล่าวข้างต้น³¹

³⁰ Ibid., pp.26-27.

³¹ โปรดศุรายละเอียดเพิ่มเติมใน พรหมราชรัตน์ ศรีไชยรัตน์, "ความเหมาะสมในการบัญญัติความผิดลหุโทษไว้ในประมวลกฎหมายอาญา," หน้า 94-140.

2.2 การพิจารณาถึงความ เป็นอาชญากรรมของการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม

ผลจากการศึกษาถึงความหมายของอาชญากรรมดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าการพิจารณาถึงพฤติกรรมที่เป็นอาชญากรรมในเบื้องต้นต้องมีลักษณะสำคัญ 2 ประการ คือ พฤติกรรมที่ขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อบรรทัดฐานความประพฤติของคนในสังคม และพฤติกรรมนั้นได้ก่อให้เกิดอันตรายหรือความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อสังคมอันสมควรที่สังคมควรจะลงโทษ ดังนั้น ในการพิจารณาถึงการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมว่าเป็นอาชญากรรม ก็อาจพิจารณาโดยอาศัยหลักเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้นได้ ดังนี้

2.2.1 การก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมเป็นพฤติกรรมที่ขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อบรรทัดฐานความประพฤติของคนในสังคม

ในการพิจารณาว่าพฤติกรรมใดเป็นอาชญากรรมนั้น หลักสำคัญประการแรกคือ พฤติกรรมนั้นต้องเป็นสิ่งที่ขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อบรรทัดฐานความประพฤติของคนในสังคม ดังนั้น เมื่อพิจารณาถึงอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม ข้อพิจารณาประการแรกก็คือ พฤติกรรมของการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมเป็นลักษณะของความขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อบรรทัดฐานความประพฤติของคนในสังคม ซึ่งสามารถแยกพิจารณาได้ ดังนี้

2.2.1.1 สิทธิในสิ่งแวดล้อม (Environmental Rights)

สิทธิในสิ่งแวดล้อม เป็นข้อพิจารณาประการหนึ่งของการพิจารณาว่า การก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นอาชญากรรมต้องสอดคล้องกับค่านิยมพื้นฐาน (Value) และผลประโยชน์ (Interest) ของสังคมที่กฎหมายต้องการคุ้มครองภายใต้

ขอบเขตของการป้องกันของกฎหมายอาญา * ดังนั้น ลักษณะของความขัดแย้งอย่างรุนแรง ต่อคำนิยามและผลประโยชน์พื้นฐานทางสังคมของการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมนี้ก็คือ สิทธิในสิ่งแวดล้อม

สิทธิในสิ่งแวดล้อมเป็นสิทธิที่พัฒนามาจากสิทธิมนุษยชน (Human Right) ความมุ่งหมายที่แท้จริงของเรื่องสิทธิมนุษยชนนี้ ก็เพื่อจำกัดอำนาจของรัฐ หรือผู้มีอำนาจปกครอง และเพื่อโต้แย้งคัดค้านการใช้อำนาจของรัฐไม่ให้รัฐหรือผู้ใช้อำนาจปกครองใช้โดยไม่มีความชอบเขต และในเวลาต่อ ๆ มาได้ขยายเป็นสิทธิเรียกร้องต่อรัฐให้ดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ประชาชนมีหลักประกันขั้นต่ำสุดที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมด้วยความผาสุก สิทธิมนุษยชนจึงครอบคลุมไปถึงสิทธิใหม่ ๆ บางประการ เช่น สิทธิที่จะมีงานทำ สิทธิที่จะมีที่พักอาศัยอันถูกสุขลักษณะ สิทธิที่จะมีการพักผ่อนหย่อนใจ และรวมถึงสิทธิที่จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ซึ่งเป็นพันธกรณีของรัฐที่จะต้องเข้ารับภาระดำเนินการจัดให้หลักประกันดังกล่าวแก่พลเมืองของรัฐ ³²

* คำนิยามพื้นฐานและผลประโยชน์ของสังคมที่ได้รับการคุ้มครองและอยู่ภายใต้วัตถุประสงค์ของกฎหมายอาญา หมายถึง สิทธิในการดำรงชีวิตอย่างสงบสุข ความมั่นคงในการดำรงชีวิต และการได้รับความคุ้มครองป้องกันในชีวิตและร่างกายของบุคคลในสังคม รวมถึงลักษณะหรือระดับของการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมในบางลักษณะ ซึ่งสร้างความเสียหายอย่างร้ายแรง หรือก่อให้เกิดอันตรายไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อมต่อสุขภาพ อนามัย และชีวิตของคนในสังคม อย่างไรก็ตาม คำนิยามพื้นฐานและประโยชน์ของสังคมควรมีขอบเขตอย่างจำกัด และเป็นสิ่งที่มีเหตุผลเพียงพอที่จะเป็นวัตถุประสงค์และการคุ้มครองของกฎหมายอาญา เว้นแต่คำนิยามพื้นฐานและประโยชน์ของสังคมนี้อาจเป็นเป้าหมายที่สมควรได้รับการพิจารณาเป็นพิเศษให้ได้รับความคุ้มครองและเป็นอยู่ภายใต้วัตถุประสงค์ของกฎหมายอาญา

³² สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ และคณะ, "รายงานผลงานวิจัยการศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งกองทุนทดแทนความเสียหายต่อสุขภาพจากมลพิษ," หน้า 91.

สิทธิในสิ่งแวดล้อมนี้มีหลักเกณฑ์สำคัญว่า สิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ และบุคคลแต่ละคนเป็นผู้ทรงสิทธิที่จะสงวนรักษาและควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อความสุขสบายของตนเองได้ เมื่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมถูกคุกคามเนื่องจากรมลพิษ ก็สามารถบังคับการตามวัตถุประสงค์นี้ได้ โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงว่าให้เกิดความเสียหายหรืออันตรายขึ้นกับชีวิต ทรัพย์สิน และสุขภาพอนามัยของผู้คนมากน้อยเพียงใดหรือไม่³³

นอกจากนี้ สิทธิในสิ่งแวดล้อมที่จะได้รับการคุ้มครองภายใต้ขอบเขตของกฎหมายอาญานั้น ผลจากการศึกษาของ "Law Reform Commission of Canada" ในหนังสือเรื่อง "Crimes Against the Environment" ได้แบ่งแยกถึงสิทธิในสิ่งแวดล้อมดังกล่าวนี้ออกเป็น 5 ประเภท³⁴ ซึ่งมีลักษณะดังนี้

(1) สิทธิในการดำรงชีวิตและมีสุขภาพอนามัยที่ปราศจากอันตรายจากการก่อให้เกิดมลพิษ และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อการดำรงชีวิตและสุขภาพอนามัยนี้ จะต้องเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัด คาดการณ์ได้ ความรุนแรงและความสัมพันธ์ของผลที่เกิดขึ้นในทันทีทันใด ดังนั้น สิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ควรจะได้รับคุ้มครองภายใต้กฎหมายอาญา คือ ความปลอดภัยในชีวิตและร่างกาย

(2) สิทธิที่จะได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพ ถึงแม้ว่าการจำแนกลักษณะของมลพิษหรือแหล่งที่มาของมลพิษนั้น ยังไม่สามารถที่จะจำแนกหรือทราบแหล่งที่มาของมลพิษที่ก่อให้เกิดความเสียหายหรือความเสี่ยงได้อย่างแน่นอน อย่างไรก็ตาม โดยหลักพื้นฐานที่สุดในการกำหนดลักษณะของมลพิษนั้น คือ ความรุนแรงของมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมที่จะส่งผลกระทบต่อ

³³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 91-92.

³⁴ Law Reform Commission of Canada, Crimes Against the Environment (Ottawa : Government of Canada, 1985), pp.8-10.

ต่อชีวิตและสุขภาพอนามัยของมนุษย์ ดังนั้น สิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ควรจะได้รับควมคุ้มครอง ภายใต้กฎหมายอาญา คือ การก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมทั้งหมดซึ่งสร้างความเสียหาย หรือ ก่อให้เกิดอันตรายอย่างร้ายแรงต่อคุณภาพของสิ่งแวดล้อม

(3) สิทธิที่จะได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพ กล่าวคือ เป็นสิทธิที่ คุ้มครองในชีวิต หรือสุขภาพอนามัยของบุคคล และการใช้ประโยชน์ในสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ หรือทรัพยากรธรรมชาติจากการก่อให้เกิดมลพิษในลักษณะต่าง ๆ ดังนั้น สิทธิในสิ่งแวดล้อม ที่ควรจะได้รับควมคุ้มครองภายใต้กฎหมายอาญา คือ การใช้ประโยชน์ในสิ่งแวดล้อม รวมถึง ความเสี่ยงที่จะเกิดอันตรายต่อชีวิตและสุขภาพอนามัย ไม่ว่าจะ เป็นโดยตรงหรือโดยอ้อม นอกจากนี้ การคุ้มครองภายใต้กฎหมายอาญาของสิทธิดังกล่าวนี้ จะเป็นความคิดเกี่ยวกับการ ละเมิดต่อสิทธิในสิ่งแวดล้อมมากกว่าจะเป็นความคิดเกี่ยวกับการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม

(4) สิทธิในสิ่งแวดล้อมที่จะได้รับการคุ้มครองจากการก่อให้เกิด มลพิษอย่างร้ายแรง สิทธิในลักษณะนี้จะเป็นการคุ้มครองถึงการทำลายต่อระบบนิเวศน์ หรือการ ทำลายสิ่งแวดล้อมโดยตรง ซึ่งเป็นการพิจารณาแยกออกจากการพิจารณาถึงการคุ้มครองชีวิต และสุขภาพอนามัย และความสงบสุขในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ดังนั้น สิทธิในสิ่งแวดล้อม ที่ควรจะได้รับคุ้มครองภายใต้กฎหมายอาญา คือ ความสมดุลในระบบนิเวศน์ หรือตัวของ สิ่งแวดล้อมนั่นเอง

(5) สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองมิให้ทรัพย์สินของเอกชนได้รับความเสียหายจากการก่อให้เกิดมลพิษอันเกิดจากการกระทำของบุคคลอื่น สิทธิในลักษณะนี้จะอยู่ภายใน ขอบเขตความเสียหาย หรือการก่อให้เกิดอันตรายต่อทรัพย์สินของเอกชนจากการก่อให้เกิดมลพิษ เท่านั้น ดังนั้น สิทธิในสิ่งแวดล้อมที่ควรจะได้รับคุ้มครองภายใต้กฎหมายอาญา คือ ทรัพย์สิน ของเอกชนที่ได้รับความเสียหายหรือก่อให้เกิดอันตรายจากการก่อให้เกิดมลพิษ

อย่างไรก็ตาม "Law Reform Commission of Canada" ก็ได้สรุปว่า บรรทัดฐานความประพฤติกของคนที่สมควรจะได้รับการคุ้มครองภายใต้กฎหมายอาญา ในกรณีของการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม คือ สิทธิที่จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย หรือสิทธิ ที่จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีคุณภาพ

ดังนั้น จึงอาจสรุปได้ว่า ลักษณะของความขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อค่านิยมและผลประโยชน์พื้นฐานทางสังคมของการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมว่าเป็นอาชญากรรมก็คือ สิทธิที่จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย (The Right to a Safe Environment)

2.2.1.2 การตระหนักในสิ่งแวดล้อมของประชาชน

เนื่องจากอาชญากรรมเป็นปัญหาสังคม ฉะนั้น การกระทำหรือพฤติกรรมที่ถือว่าเป็นอาชญากรรมในความคิดเห็นของสมาชิกในสังคมจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง การพิจารณาการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมเป็นอาชญากรรมนั้น จะต้องสอดคล้องกับความคิดเห็นของคนในสังคมเช่นเดียวกันด้วย

ประชาชนเริ่มหันมาสนใจกับปัญหาสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น เช่น ผลจากการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนชาวแคนาดาเห็นว่า การเสื่อมเสียของสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่สำคัญเรื่องหนึ่งของสังคม ประชาชนสนับสนุนให้มีการใช้กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง และประชาชนมีความสนใจในการเข้าร่วมการกำหนดนโยบายทางสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะนโยบายที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัยในระดับท้องถิ่น รวมทั้งการเพิ่มมาตรการในด้านการดำเนินคดีแก่ผู้ก่อให้เกิดมลพิษ³⁵ สำหรับคนอเมริกันนั้นพิจารณาว่า การก่อให้เกิดมลพิษเป็นอาชญากรรม กล่าวคือ การก่อให้เกิดมลพิษต่อแหล่งน้ำสะอาด การทำให้พื้นดินสกปรก และการทิ้งของเสียอันตรายลงสู่ดินเหล่านี้เป็นการกระทำที่สมควรดำเนินทางศีลธรรม การก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมเป็นการกระทำที่คุกคามต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน และการกระทำเช่นนี้ควรถือว่าเป็นอาชญากรรมที่รุนแรงเท่ากับอาชญากรรมอื่น ๆ ที่ปรากฏในสังคม³⁶

³⁵ Ibid., p.11.

³⁶ Elaine L. Hughes et al., Environmental Law and Policy (Toronto : Emond Montgomery Publication Limited, 1993), p.307.

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ประชาชนทั้งในประเทศแคนาดาและสหรัฐอเมริกา ได้ตระหนักถึงสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก และยังมีความรู้สึกร่วมกันว่า การกระทำอันก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมเป็นภัยอันคุกคามต่อสังคมเช่นเดียวกับการประกอบอาชญากรรมประเภทหนึ่งด้วย อย่างไรก็ตาม ในประเทศไทยจากการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง "มติใหม่ของการจัดการสิ่งแวดล้อมและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง" ผลสรุปออกมาประการหนึ่งว่า หากผู้ก่อให้เกิดมลพิษจงใจกระทำการอันเป็นการละเมิดกฎหมายสิ่งแวดล้อม เช่น การลักลอบทิ้งของเสียออกสู่สิ่งแวดล้อมโดยไม่มีการบำบัด หรือการลักลอบปล่อยของเสียของโรงงานไม่ว่าจะเป็นน้ำ ควน สารเคมีอันตรายแล้ว บุคคลเหล่านี้สมควรถูกลงโทษอย่างรุนแรง และควรมำกฎหมายอาญามาใช้บังคับอย่างจริงจังและรุนแรง และควรถือว่าผู้ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมนี้เป็นอาชญากรอีกด้วย

2.2.1.3 การนำหลัก "ทรัสต์เพื่อมหาชน" (Public Trust Doctrine)

มาใช้ในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม³⁷

เนื่องจากปัญหาของการใช้ประโยชน์ในที่ดินของเอกชนผู้เป็นเจ้าของแล้ว ก่อให้เกิดผลกระทบและความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น หน้าที่ของกฎหมายในการป้องกันและคุ้มครองสิ่งแวดล้อมก็มีเพียงเป็นกลไกเพื่อให้การรักษาผลประโยชน์ของเอกชน (Private Interest) เท่านั้น กฎหมายในลักษณะเช่นนี้ไม่ได้ให้ความหวังใจต่อสิ่งแวดล้อมในลักษณะเป็นผลประโยชน์มหาชน (Public Interest) แต่คำนึงถึงเพียงการเยียวยาความเสียหายที่เจ้าของที่ดินหรือเจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมก่อให้เกิดขึ้นแก่เพื่อนบ้านของเขารายหนึ่งรายใดเท่านั้น

³⁷ Law Reform Commission of Canada, Crimes Against the Environment, p.12.

จากลักษณะของปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้ ต่อมานักนิติศาสตร์จึงได้สนับสนุนให้มีการนำหลัก "ทรัสต์เพื่อมหาชน" มาใช้ในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม หลักดังกล่าวนี้มาจากกฎหมายโรมันว่า "ทรัพย์สินและทรัพยากรบางประการเป็นสมบัติร่วมกันของมหาชน เช่น ฟ้า น้ำ ป่าไม้ และธรรมชาติ โดยรัฐบาลเป็นผู้เก็บรักษาไว้เป็นการดูแลแทนมหาชน" ด้วยเหตุนี้การก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพย์สินเช่นนี้ จึงเป็นการกระทบกระเทือนถึงผลประโยชน์ของมหาชน และประชาชนสามารถเข้าร่วมในการป้องกันรักษาได้มากขึ้น

แนวความคิดเกี่ยวกับ "ทรัสต์เพื่อมหาชน" ซึ่งถือว่าสิ่งแวดล้อมเป็นสมบัติร่วมกันของประชาชนนี้ เป็นหลักพื้นฐานของการสร้างกฎบัตรเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม เช่น การบัญญัติกฎหมายคุณภาพสิ่งแวดล้อมในรัฐมิชิแกนของสหรัฐอเมริกา ซึ่งยินยอมให้ประชาชนทุกคนในฐานะเป็นสมาชิกคนหนึ่งของสังคมสามารถฟ้ององค์การของรัฐและบริษัทเอกชนในเรื่องสิ่งแวดล้อมได้ นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกาได้ยินยอมให้ประชาชนมีสิทธิในการฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมได้มากขึ้น เรียกว่าการฟ้องคดีโดยประชาชน (Citizen Suit) โดยเป็นการขยายหลักการเดิมที่ว่า การฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมเป็นหน้าที่ของอัยการแผ่นดินเท่านั้น แนวโน้มนี้แสดงให้เห็นว่าความคิดเห็นทางนิติศาสตร์เช่นนี้ยอมรับว่า ผู้มีสิทธิฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เสียหายโดยตรง ดังเช่นที่ยึดถือมาตามหลักกฎหมายเรื่องเคือคร้อนราคาอยู่อีกต่อไป³⁸

สำหรับกรณีของประเทศไทยยังไม่มีข้อกำหนดให้สิทธิในสิ่งแวดล้อมเป็นสิทธิตามกฎหมายไว้อย่างชัดเจน³⁹ อย่างไรก็ตาม การนำแนวคิดในเรื่องการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมก็ได้มีการนำมาบัญญัติไว้เป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517

ศูนย์วิจัยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

³⁸ พิเชษฐ เมลานันท์, "บทบาทของกฎหมายการควบคุมและจัดระเบียบสิ่งแวดล้อม," เอกสารการสอนชุดวิชากฎหมายสิ่งแวดล้อม หน่วยที่ 1-7, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2533), หน้า 80-82.

³⁹ สุนีย์ มัลลิกะมาลย์ และคณะ, "รายงานผลงานวิจัย เรื่อง การศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดตั้งกองทุนทดแทนความเสียหายต่อสุขภาพจากมลพิษ," หน้า 153.

ในหมวดว่าด้วยแผนนโยบายแห่งรัฐ และในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2521 ก็ได้บัญญัติถึงภาระหน้าที่ของรัฐไว้เช่นเดียวกัน รวมทั้งในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันก็ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 74 ว่า "รัฐพึงบำรุงรักษาสภาพแวดล้อม ความสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และพึงป้องกันและขจัดมลพิษ และวางแผนการใช้ที่ดินและน้ำให้เหมาะสม" และมาตรา 75 ว่า "รัฐพึงดำเนินการเพื่อยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการดำรงชีวิตของบุคคลให้สูงขึ้น"

นอกจากนี้ อาจกล่าวได้ว่าภายใต้ระบบกฎหมายไทย ในปัจจุบัน ทรัพยากรธรรมชาติทุกชนิดที่เป็นที่ดินและอสังหาริมทรัพย์ถือเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินโดย "สิทธิอธิปไตย" ของรัฐตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งในแง่ทฤษฎีทางนิติศาสตร์ถือว่าทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวนี้เป็นทรัพย์สินที่ประชาชนทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน (Res Communis) และมีสิทธิใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ในฐานะเป็นสาธารณสมบัติของแผ่นดิน (Public Domaine) เว้นแต่จะได้อำนาจไว้เพื่อประโยชน์ร่วมกันของประชาชน ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งเป็นทรัพย์สินของแผ่นดินดังกล่าวนี้ จึงอยู่ภายใต้การดูแลรักษาและการจัดการใช้ประโยชน์ของรัฐ แท้ที่จริงแล้วก็คือการให้รัฐดูแลทรัพยากรธรรมชาติแทนประชาชนนั่นเอง⁴⁰

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าในปัจจุบันมีการยอมรับว่าการก่อให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อม เป็นการกระทำที่กระทบกระเทือนต่อผลประโยชน์ของมหาชน และประชาชนสามารถเข้าร่วมในการป้องกันรักษาได้ ประกอบกับเหตุผลที่ว่า กระบวนการเป็นอาชญากรรม (Criminalization) ซึ่งเป็นการพยายามขจัดความเสียหายโดยการลงโทษพฤติกรรมบางประการที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน และส่งผลร้ายต่อประโยชน์มหาชน การก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมซึ่งถือว่าเป็นการกระทำที่ส่งผลกระทบต่อประโยชน์มหาชน จึงสอดคล้องกับกระบวนการเป็นอาชญากรรมดังกล่าวนี้ จึงสมควรกำหนดบทลงโทษทางอาญาสำหรับพฤติกรรมเช่นนี้ได้ตามกฎหมายอาญา

40 พันัส ทศนิยานนท์, "กฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ," วารสารสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (กันยายน 2529) : 39-40.

2.2.1.4 การเปลี่ยนจริยธรรมสิ่งแวดล้อม (Environmental Ethic)

ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1960 เป็นต้นมา มนุษย์มองว่าตนเป็นศูนย์กลางของจักรวาล (Homocentric) กล่าวคือ มนุษย์เป็นผู้อยู่เหนือสรรพสิ่ง ไม่ว่าจะสิ่งมีชีวิตหรือไม่มีชีวิต และมนุษย์สามารถใช้ทรัพยากรธรรมชาติโดยวิธีทางต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการผลิต การอุปโภค และการทิ้งของเสียลงสู่สิ่งแวดล้อม ผลของความคิดดังกล่าวนี้นำมาซึ่งปัญหาและวิกฤตทางสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม นักอนุรักษ์และนักคิดอื่น ๆ ก็ได้เริ่มหันมามองว่า สิ่งแวดล้อมเป็นศูนย์กลางของจักรวาล (Ecocentric) เพราะเหตุว่า มนุษย์เราต้องอาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อม โดยเราไม่สามารถใช้ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างฟุ่มเฟือยอีกต่อไป และมองว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อม แนวความคิดนี้นำมาซึ่งความเข้าใจในแนวทางที่เอื้อต่อความอยู่รอดและความสมดุลของสิ่งแวดล้อม ⁴¹

ผลจากการเปลี่ยนแปลงจริยธรรมสิ่งแวดล้อม จากการมองว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลางจักรวาลมาเป็นสิ่งแวดล้อมเป็นศูนย์กลางจักรวาล เช่นนี้จึงเป็นการสนับสนุนให้มีการลงโทษผู้ทำลายสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรงมากขึ้น และยังบังคับใช้แก่บุคคลให้มีความรับผิดชอบในการกระทำของตนว่าเป็นส่วนหนึ่งของส่วนประกอบในความเสียหายทั้งหมด ถึงแม้ว่าการกระทำของตนเพียงอย่างเดียวจะไม่ส่งผลให้เกิดความเสียหาย ในที่สุดก็ตาม แต่ก็ควรตระหนักว่าในปัญหาเรื่องการทำลายสิ่งแวดล้อมเป็นอันตรายที่ส่งผลร้ายต่อมหาชน และมีความสำคัญมากกว่าอันตรายที่ส่งผลร้ายต่อปัจเจกชน ⁴²

⁴¹ Law Reform Commission of Canada, Crimes Against the Environment, pp.14-15.

⁴² Law Reform Commission of Canada, Sentencing in Environmental Cases (Ottawa : Government of Canada, 1985), p.9.

2.2.2 การก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมเป็นเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดอันตราย หรือ ความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อสังคม

ในการพิจารณาถึงกฎหมายอาญานั้น เหตุการณ์ที่ควรกำหนดให้เป็นความผิดอาญา ต้องเป็นเหตุการณ์ที่เป็นอันตรายหรือก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อสังคม นอกเหนือจากเหตุการณ์นั้น เป็นการกระทำที่ขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อบรรทัดฐานความประพฤติของคนในสังคม ดังนี้ การพิจารณาว่าการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมเป็นอาชญากรรมนั้น ต้องเป็นเหตุการณ์ที่เป็นอันตรายหรือก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อสังคมอีกด้วย ซึ่งสามารถแยกพิจารณาได้ ดังนี้

2.2.2.1 ลักษณะอุบัติเหตุอย่างร้ายแรง (Catastrophes) ของมลพิษ

ในกรณีของมลพิษหรือการพิจารณาถึงระดับของความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อสิ่งแวดล้อมนี้ เป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งของการพิจารณาว่าลักษณะของความ เป็นอันตราย หรือความเสียหายเป็นสิ่งที่สังคมสามารถทนได้ (Tolerable) หรืออย่างน้อย ก็เป็นสิ่งที่มีความต่ำกว่าการเป็นอาชญากรรมหรือไม่ การพิจารณาถึงเหตุการณ์ใดที่เป็นอาชญากรรมนั้น เป็นปฏิกิริยาโต้ตอบจากสังคมว่าเหตุการณ์นั้นสามารถทนได้หรือไม่ ซึ่งขึ้นอยู่กับเป้าหมายทางสังคมว่าหากเหตุการณ์นั้นสามารถทนได้ เหตุการณ์นั้นก็ควรมีลักษณะที่ต่ำกว่าการเป็นอาชญากรรม ลักษณะนี้จึงขึ้นอยู่กับประโยชน์ทางสังคมที่จะได้รับ ⁴³

⁴³ Law Reform Commission of Canada, Crimes Against the Environment, pp.16-17.

การพิจารณาถึงความเสียหายอย่างร้ายแรงของมลพิษนั้น ว่าเป็น
 พฤติกรรมที่สังคมนอกชนได้หรือไม่นั้น ลักษณะสำคัญประการหนึ่งของความเสียหายอย่างร้ายแรง
 ของมลพิษ คือ ลักษณะพิษของมลพิษที่เกิดจากโรงงานอุตสาหกรรมนั้นก็คือ การเสื่อมสลายของ
 สารพิษ และการตกค้างอยู่ในสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากกระบวนการผลิตในการ
 ประกอบกิจการของโรงงานอุตสาหกรรม ลักษณะที่สำคัญของมลพิษที่ปล่อยออกจากโรงงาน
 อุตสาหกรรมนั้นมีส่วนประกอบหรือเจือปนด้วยวัตถุมีพิษ วัตถุไวไฟ วัตถุกัดกร่อน วัตถุก่อให้เกิด
 ระคายเคือง วัตถุก่อให้เกิดโรคร้ายไข้เจ็บ โรคมะเร็ง วัตถุกัมมันตภาพรังสี วัตถุที่เป็นพิษต่อ
 การเจริญพันธุ์ และพันธุกรรมของสิ่งมีชีวิต รวมทั้งวัตถุประเภทออกไซด์ทั้งหลาย เช่น ออกไซด์
 ของไนโตรเจน คาร์บอน และซัลเฟอร์ เป็นต้น

สถานการณ์มลพิษของประเทศไทยนั้นประมาณว่าของเสียจากโรงงาน
 อุตสาหกรรมต่าง ๆ ทั่วประเทศในปี พ.ศ. 2534 มีถึง 0.93 ล้านตัน/ปี และคาดว่าจะเพิ่ม
 เป็น 1.63 ล้านตันในปี พ.ศ. 2534 และ 2.81 ล้านตันในปี พ.ศ. 2544 ของเสียเหล่านี้
 ส่วนใหญ่จะไม่มีมาตรการบำบัดที่เหมาะสมทำให้พวกโลหะหนัก สารพิษ และสารอันตราย เปื้อนปนอยู่
 ในน้ำ ดิน อากาศ อาหาร ตลอดจนหมุนเวียนในห่วงโซ่อาหาร (Food Chain) ซึ่งจะเป็นพิษ
 ร้ายต่อคนสัตว์และสิ่งมีชีวิตทั้งหลายในอนาคต ⁴⁴

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันมี
 ลักษณะที่รุนแรง หรืออาจกล่าวได้ว่า การก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมเป็นอุปนิสัยอย่างร้ายแรง
 ต่อสังคม และอาจมีแนวโน้มที่จะส่งผลกระทบมากยิ่งขึ้นต่อไปด้วย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁴ คณะกรรมการสิ่งแวดล้อม วุฒิสภา, "รายงานผลการพิจารณาศึกษาผลกระทบ
 จากความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมต่อทรัพยากรธรรมชาติและคุณภาพชีวิต ที่ 785/2537,"
 27 เมษายน 2537, หน้า 33.

2.2.2.2 การพิจารณาถึงลักษณะของการสะสม (Accumulation) และการใช้ระยะเวลายาวนาน (Latency) ของมลพิษในการส่งผลร้ายต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม⁴⁵

ในหลาย ๆ กรณีการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นผลมาจากลักษณะของความเป็นไปได้ที่จะเกิดความเสียหาย การทำลายสิ่งแวดล้อม และการก่อให้เกิดอันตรายต่อมนุษย์ซึ่งไม่แสดงผลร้ายออกมาในทันที และไม่ส่งผลร้ายอย่างชัดเจนต่อสิ่งแวดล้อม และไม่สามารถชี้ชัดได้ว่าใครเป็นเหยื่อผู้เคราะห์ร้าย ลักษณะของความเสียหายเช่นนี้ สามารถพิจารณาได้ว่าเป็นสิ่งอันตรายอย่างร้ายแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งลักษณะของการใช้ระยะเวลา (Latency) และการสะสม (Accumulation) ของมลพิษ กล่าวคือ

1) การใช้ระยะเวลานาน (Latency) ของมลพิษที่จะแสดงผลร้ายต่อมนุษย์นั้น กว่าจะเกิดผลกระทบที่ร้ายแรงก็ต้องอาศัยระยะเวลาอันยาวนานมาก เช่น สาร Carcinogens ต้องใช้ระยะเวลายาวนานประมาณมากกว่า 30 ปี จึงจะแสดงผลออกถึงผลร้ายที่ได้รับ และสารเคมีอันตรายบางอย่างยังส่งผลไปถึงลูกหลานรุ่นต่อ ๆ ไปได้ เป็นต้น

2) กระบวนการของการสะสม (Accumulation) ของมลพิษนี้ เป็นลักษณะของการเกิดผลกระทบจากมลพิษซึ่งมิใช่เกิดจากปัจจัยเดียว แต่เกิดจากหลาย ๆ ปัจจัยรวมกันโดยเฉพาะเกิดจากการสะสมของมลพิษหลาย ๆ ชนิดรวมกัน และผลที่เกิดขึ้นนั้นจะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ชีวิต และทรัพย์สินของมนุษย์ ยิ่งกว่านั้น ยังรวมไปถึงการทำลายสายพันธุ์ (Species) ทรัพยากรธรรมชาติ (Resource) ระบบนิเวศน์ (Ecosystem) หรือร่างกายของมนุษย์ที่ไม่สามารถทนทานจากอันตรายอย่างร้ายแรงที่ได้รับ (Human Body Can Tolerate Without Serious Harm) ผลสุดท้ายที่เกิดขึ้นก็คือ

⁴⁵ Law Reform Commission of Canada, Crimes Against the Environment, pp.20-22.

การเกิดฝนกรด (Acid Rain) การสาบสูญของสายพันธุ์ หรือการที่เด็กได้รับสารตะกั่วเป็นระยะเวลานานและในที่สุดเริ่มป่วยอย่างร้ายแรงและตายในที่สุด เพราะว่าร่างกายสะสมสารตะกั่วที่ได้รับมากเกินไป นอกจากนี้ การก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมยังเป็นการทำลายระบบนิเวศน์

2.2.2.3 การพิจารณาถึงความสามารถในการรองรับของเสียซึ่งมีอยู่จำกัดของระบบนิเวศน์ ⁴⁶

จากการพิจารณาถึงขอบเขตความเป็นอันตรายนั้น ก็มีความยุ่งยากและข้อจำกัดมาก นอกจากนี้ ระบบนิเวศน์ที่มั่นคงและปลอดภัยก็เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและต้องได้รับการคุ้มครองอย่างจริงจังด้วย

อย่างไรก็ตาม ความสามารถในการรองรับของเสียของระบบนิเวศน์ก็ยังมีข้อจำกัดด้วย เช่น กรณีของการเกิดสิ่งที่เป็นอันตรายใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นจากภาวะมลพิษ เช่น โรคระบาด หรือเชื้อไวรัสชนิดใหม่ เป็นต้น หรือกรณีของการกำจัดของเสียของสิ่งแวดล้อมโดยธรรมชาติ เช่น การเสื่อมสลายของขยะของเสียที่เป็นพวกอินทรีย์วัตถุต่าง ๆ ซึ่งโดยระบบนิเวศน์แล้วก็สามารถกำจัดของเสียนี้ได้ แต่ก็ต้องอาศัยปัจจัยอื่น ๆ ด้วย แต่หากเป็นของเสียพวกอนินทรีย์ เช่น สารเคมีอันตราย เหล็ก ตะกั่ว PCBs เป็นต้น พวกนี้จะไม่สลายโดยธรรมชาติ และเกิดการสะสมในสิ่งแวดล้อมด้วย ลักษณะของระบบเหล่านี้ซึ่งถือว่าเป็นข้อจำกัดของระบบนิเวศน์ ก็เป็นส่วนหนึ่งในการพิจารณาถึงอุปถัมภ์อย่างร้ายแรงของมลพิษ

⁴⁶ Ibid., pp.22-26.

2.2.2.4 ลักษณะของการกระทำความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมต้องมีลักษณะของการฝ่าฝืนต่อกฎหมายอย่างชัดแจ้ง⁴⁷

การพิจารณาว่าลักษณะของการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมเป็นอาชญากรรมนั้น จะต้องเป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนต่อกฎหมายอย่างชัดแจ้งเท่านั้น เพราะเหตุว่าลักษณะของการกระทำความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมีลักษณะสำคัญอยู่ 2 ประการ คือ การจงใจกระทำความผิด (Deliberate) และการกระทำความผิดโดยอุบัติเหตุ (Accident) ดังนั้น ในการพิจารณาว่าการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมเป็นอาชญากรรมการกระทำนั้น จะต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าผู้ก่อให้เกิดมลพิษมีจิตใจอันชั่วร้าย (Mens Rea) หรือสมควรที่ต้องรับผิด (Guilt)

เนื่องจากลักษณะของความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นลักษณะของการกระทำที่ต้องห้ามตามกฎหมาย หรือข้อกำหนดที่เกี่ยวกับมาตรฐานต่าง ๆ เกี่ยวกับการควบคุมมลพิษสิ่งแวดล้อม และมาตรฐานในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายปกครอง หรือควบคุมพฤติกรรมที่เป็นอันตราย เช่น การออกใบอนุญาต การออกคำสั่งห้ามการกระทำบางอย่าง เป็นต้น ซึ่งลักษณะของการกระทำความผิดเหล่านี้ เป็นการกระทำที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับศีลธรรม (Moral) ของสังคมเป็นสำคัญ ดังนั้น จึงเป็นการยากที่จะชี้ให้เห็นได้ชัดว่าผู้กระทำความผิดใจอันชั่วร้าย สมควรรับโทษ แต่อย่างไรก็ตาม หากผู้ก่อมลพิษยังคงฝ่าฝืนกฎหมาย หรือข้อกำหนดต่าง ๆ เหล่านี้อยู่เป็นประจำ หรืออย่างต่อเนื่อง หรือเป็นการกระทำที่ปราศจากอำนาจตามกฎหมายแล้ว เช่นนี้ก็แสดงให้เห็นได้ว่า ผู้ก่อให้เกิดมลพิษสมควรรับผิด (Guilt) ที่จะต้องรับโทษและถือได้ว่าเป็นการกระทำในลักษณะของอาชญากรรม

⁴⁷ Ibid., pp.26-27.

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ลักษณะของการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม เป็นพฤติกรรมที่ขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อบรรทัดฐานความประพฤติกของคนในสังคมนั้นก็คือ สิทธิในสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิที่จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย ทั้งยังเป็นสิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในระดับสังคมโลก และพฤติกรรมดังกล่าวยังเป็นการขัดแย้งต่อผลประโยชน์ของสังคมในเรื่องเกี่ยวกับการที่จะได้รับการคุ้มครองอย่างปลอดภัย ไม่ให้เกิดความเสียหายหรือภัยอันตรายต่อชีวิต ทรัพย์สิน และสุขภาพอนามัยของประชาชนในสังคม

นอกจากนี้ ยังเป็นพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดอันตรายหรือความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อสังคมอีกด้วย กล่าวคือ ในปัจจุบันการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมได้ส่งผลกระทบต่อให้เกิดภัยอันตรายอย่างเด่นชัด และสร้างความเสียหายอย่างมหันต์ต่อร่างกายชีวิต สุขภาพ อนามัย และทรัพย์สินของประชาชนในสังคม รวมทั้งยังส่งผลกระทบต่อไปสู่มูลคูล้วนต่อไปอีกด้วย ตลอดจนยังส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรงและรวดเร็ว

จากข้อมูลดังกล่าวนี้จึงสรุปได้ว่า การก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมมีลักษณะเป็นอาชญากรรม หรือเรียกได้ว่าเป็นอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม ถึงแม้การก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมมิใช่เป็นการกระทำที่ฝ่าฝืนต่อศีลธรรมอันดีของสังคมโดยตรง แต่หากได้มีการพัฒนาแนวความคิดเกี่ยวกับความเป็นอาชญากรรมของการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมแล้ว และถ้าแนวความคิดนี้ได้รับการส่งเสริมและพัฒนาจากคนในสังคมก็จะเป็นการสนับสนุนความรู้สึทางศีลธรรมของคนให้ตระหนักในการพิทักษ์สิ่งแวดล้อมต่อไป

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2.3 การให้ความหมายของคำว่า "อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม"

ในอดีต การกระทำอันก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมถูกพิจารณาว่าเป็นเรื่องธรรมดา และเป็นผลที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ อันเนื่องมาจากการพัฒนาประเทศและอุตสาหกรรม ในหลาย ๆ ประเทศนั้น การพิทักษ์สิ่งแวดล้อมขึ้นอยู่กับมาตรการที่ไม่มีบทลงโทษ (Non-Punitive) หรือรูปแบบของการเจรจาต่อรอง (Negotiation) เกี่ยวกับการยินยอมปฏิบัติ (Compliance) ตามกฎหมายสิ่งแวดล้อม และระเบียบกฎเกณฑ์ อย่างไรก็ตาม การทำลายสิ่งแวดล้อมได้เพิ่มจำนวนมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้ความรู้สึกรังเกียจของคนในสังคม โดยเฉพาะในประเทศที่พัฒนาแล้วหลาย ๆ ประเทศได้พิจารณาว่าการกระทำอันก่อให้เกิดมลพิษเป็นอาชญากรรมประเภทร้ายแรง ⁴⁸

การพิจารณาความหมายของคำว่า "อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม" นั้น ได้มีนักคิดและนักปฏิบัติงานด้านการบังคับใช้กฎหมายอาญาได้เริ่มให้การสนับสนุนการนำเอามาตรการทางอาญามาใช้บังคับกับการกระทำความคิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวความคิดเกี่ยวกับอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมในประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น Thornburge ได้กล่าวว่า ผู้ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมเป็นอาชญากรผู้ซึ่งฝ่าฝืนต่อสิทธิของสิ่งมีชีวิต (Living Thing) ซึ่งเป็นสิ่งที่มีชีวิตที่ใหญ่ที่สุด นั่นก็คือ สิ่งแวดล้อมของโลกนั่นเอง Thornburge มองว่า สิ่งแวดล้อมในกรณีนี้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม (The Environment as Crime Victim) ซึ่งเป็นเหยื่อที่มีชีวิต (Living Thing) และเป็นสิ่งที่มีชีวิตที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในจักรวาล เพราะ

⁴⁸ UNICRI, "Environmental Crime, Sanction Strategies and Sustainable Development, Publication No.50," November 1993, p.11.

เป็นแหล่งกำเนิดและที่อยู่อาศัยของสิ่งมีชีวิตทั้งหมด ดังนั้น หากใครก็ตามมาทำอันตรายก่อให้เกิดความเสียหายกับสิ่งที่มีชีวิตอันยิ่งใหญ่ นี้ จึงมีความชอบธรรมอย่างยิ่งที่จะใช้กฎหมายอาญาเข้ามาดำเนินการแก่คนที่ทำร้ายสิ่งมีชีวิตอันนี้⁴⁹

นอกจากนี้ ในประเทศแคนาดาก็ได้มีการพิจารณาว่า การก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมเป็นอาชญากรรม โดย Stuart J. ได้กล่าวไว้ในคดี R. V. United Keno Hill Mines Ltd. ว่า การก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมเป็นอาชญากรรม เพราะเหตุว่าขอบเขตของความผิดเป็นอาชญากรรมในความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นการกระทำที่อาจเป็นการกระทำโดยประมาท หรือการกระทำที่อาจคาดการณืได้ล่วงหน้า และการขยายผลออกมาจากการกระทำผิดเล็กน้อยไปเป็นความผิดที่ทำลายอย่างร้ายแรงต่อทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพย์สิน และชีวิตมนุษย์ รวมทั้งการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมยังถูกพิจารณาว่าเป็นอาชญากรรมที่ถูกคามอย่างร้ายแรงต่อมวลมนุษยชาติอีกด้วย⁵⁰

อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมเป็นอาชญากรรมที่มีผลสืบเนื่องมาจากผลของการพัฒนาทางสังคม เศรษฐกิจ และอุตสาหกรรม การพิจารณาถึงลักษณะของอาชญากรรมเกี่ยวกับการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม จึงจำเป็นต้องขยายคำนิยามของคำว่า "อาชญากรรม" และรูปแบบของความเป็นอาชญากรรม เพื่อที่จะสามารถนำเอามาพิจารณารูปแบบใหม่อันเกี่ยวกับ

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴⁹ Christopher R. Locke, "Environmental Crimes : The Absence of "Intent" and the Complexities of Compliance," Columbia Journal of Environmental Law 16 : 2 (1991) : 313.

⁵⁰ Law Reform Commission of Canada, Sentencing in Environmental Cases, pp.2-3.

การกระทำความผิดเกี่ยวกับอุตสาหกรรมและสังคม- เศรษฐกิจเหล่านี้ ซึ่งกำลัง เป็นปัญหาที่ ร้ายแรงของสังคม และกำลัง กุ่คามต่อมวลมนุษยชาติ สมควรที่จะได้รับความสนใจจากมหาชน เพิ่มมากยิ่งขึ้น ⁵¹

นอกจากนี้ อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมยังถือว่าเป็นรูปแบบของอาชญากรรม ทางเศรษฐกิจอีกประเภทหนึ่งด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูปแบบของอาชญากรรมห้างหุ้นส่วน นิติบุคคล (Corporate crime) อันมีลักษณะของการกระทำความผิดโดยนิติบุคคล ที่เป็นเช่นนี้อาจ พิจารณาได้จากว่า ผู้ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมส่วนมากเป็นนิติบุคคล และวัตถุประสงค์ของ กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมส่วนมากมุ่งเน้นในการลงโทษนิติบุคคล ⁵²

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากกฎหมายอาญาสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องใหม่ และตอนนี้ ยังมีข้อโต้แย้งกันมากมายเกี่ยวกับแนวความคิดทางข้อกฎหมาย และประเด็นที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ โดยเฉพาะในเรื่องความหมายของคำว่า "สิ่งแวดล้อม" (Environment) และ "อาชญากรรม สิ่งแวดล้อม" (Environmental Crime) ดังนั้น จึงอาจพิจารณาความหมายของอาชญากรรม สิ่งแวดล้อมได้ 3 แนวความคิด ⁵³ ดังนี้

⁵¹ Antonio Vercher, "The Use of Criminal Law for the Protection of the Environment in Europe : Council of Europe Resolution (77) 28," North Western Journal of International Law & Business 10 (1992) : 459.

⁵² Law Reform Commission of Canada, Sentencing in Environmental Cases, p.41.

⁵³ UNAFEI, "Effective Countermeasures Against Crimes Related to Urbanization and Industrialization Urban Crime, Juvenile Delinquency and Environmental Crime," Group Workshop Papers of the 95 th International Training Course, pp.137-138. (Mineographed)

(1) แนวความคิดแรก เป็นแนวความคิดอย่างกว้าง ซึ่งได้กำหนดความหมายของอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม ให้ความความถึง "อาชญากรรมที่ส่งผลกระทบต่อชีวิต สุขภาพ และทรัพย์สิน" ซึ่งเป็นการกระทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง" อาชญากรรมประเภทนี้เป็นภัยอันตราย ซึ่งอย่างน้อยที่สุดต้องเป็นภัยอันตรายที่สามารถสัมผัสได้จากผลที่ก่อให้เกิดขึ้นกับประโยชน์พื้นฐานของมนุษย์ เพื่อใช้กำหนดสภาพบังคับในทางอาญา

(2) แนวความคิดที่สอง เป็นแนวความคิดที่กลาง ๆ เพราะได้กำหนดความหมายของอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมว่า ให้ความความถึง "อาชญากรรมที่ส่งผลกระทบต่อชีวิต สุขภาพ อนามัย และทรัพย์สิน" ซึ่งยังคงถือว่าเป็นการทำให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง แต่ความหมายนี้ต้องการสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผลประโยชน์พื้นฐานของมนุษย์ เพื่อใช้เป็นสิ่งกำหนดสภาพบังคับทางอาญา

(3) แนวความคิดที่สาม เป็นแนวความคิดที่ก้าวไกลไปในอนาคต ซึ่งได้กำหนดความหมายของอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมว่า ให้ความความถึง "อาชญากรรมที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ด้วยตัวของมันเอง" ซึ่งตามความหมายของอาชญากรรมประเภทนี้จะไม่ต้องการความสัมพันธ์ระหว่างผลประโยชน์พื้นฐานของมนุษย์กับการใช้สภาพบังคับในทางอาญา

จากผลของการศึกษาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม หมายถึง "อาชญากรรมที่ส่งผลกระทบต่อชีวิต สุขภาพ และทรัพย์สินของมนุษย์ รวมทั้งระบบนิเวศน์อันเนื่องมาจากการก่อให้เกิดมลพิษโดยปราศจากอำนาจที่ได้รับตามกฎหมาย"

2.4 ลักษณะพิเศษของอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษาถึงความเป็นอาชญากรรมของการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม และการให้ความหมายของคำว่า "อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม" ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า การก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาสังคมปัญหาหนึ่งที่ร้ายแรง และกำลังจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นต่อไปในอนาคต หรืออาจถือได้ว่าเป็นอาชญากรรมที่รุนแรงประเภทหนึ่งที่กำลังเผชิญอยู่ อย่างไรก็ตาม อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมซึ่งถือได้ว่าเป็นอาชญากรรมประเภทหนึ่งนี้

ก็มีลักษณะพิเศษหรือแตกต่างไปจากอาชญากรรมประเภทอื่น ๆ อีกทั้งยังเป็นอาชญากรรมในรูปแบบใหม่ที่สังคมกำลังเผชิญอยู่ ดังนั้น เพื่อที่จะชี้ให้เห็นความสำคัญของปัญหาอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม และเป็นแนวทางในการหามาตรการในการป้องกันและปราบปรามได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงสามารถแยกพิจารณาลักษณะพิเศษของอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมได้ 2 ลักษณะ ดังนี้

2.4.1 อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมมีลักษณะแตกต่างไปจากอาชญากรรมโดยทั่ว ๆ ไป

ลักษณะของอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างไปจากอาชญากรรมโดยทั่ว ๆ ไปนั้น สามารถแยกพิจารณาได้ ดังนี้

1) ลักษณะของอาชญากรรมในคดีอาญาทั่ว ๆ ไป ประชาชนโดยทั่วไปก็จะสามารถทราบได้ทันทีว่าใครเป็นอาชญากร และประชาชนส่วนมากก็รู้สึกตำหนิแก่อาชญากรนั้นว่าเป็นภัยต่อสังคม รวมทั้งอาชญากรรมในคดีอาญาโดยทั่ว ๆ ไป เช่น ลักทรัพย์ ฆ่าคนตาย ฉ้อโกง เป็นต้น ก็จะเป็นบุคคลธรรมดา

ส่วนในคดีสิ่งแวดล้อม อาชญากรนั้นประชาชนโดยทั่วไปไม่สามารถที่จะทราบได้ทันทีว่าอาชญากรเป็นใคร เพราะลักษณะของความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมีลักษณะพิเศษ เช่น บางกรณีผลร้ายที่เกิดขึ้นนั้นต้องใช้ระยะเวลา และผู้ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมส่วนมากเป็นโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งมีลักษณะเป็นนิติบุคคลมากกว่าบุคคลธรรมดา นอกจากนี้คดีสิ่งแวดล้อมยังมีปัญหาว่า ใครเป็นผู้ก่อหรือกระทำให้เกิดความเสียหายขึ้น เพราะการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมนั้น ประชาชนก็เป็นผู้ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมนั้นด้วย เช่น การก่อให้เกิดมลพิษทางน้ำ มีปัญหาว่าใครเป็นผู้ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมนั้น เมื่อประชาชนที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมฝั่งแม่น้ำต่างก็ได้ปล่อยน้ำเสียจากบ้านเรือนของตนลงในคูคลอง แม่น้ำ หรือในกรณีมีโรงงานอุตสาหกรรมหลายแห่งตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำเดียวกัน ผู้เสียหายจะกล่าวหาโรงงานใดเป็นต้นเหตุของปัญหา ย่อมทำได้ยาก เป็นต้น

2) ลักษณะของความผิดในคดีอาญาโดยทั่ว ๆ ไป เมื่อมีการประกอบอาชญากรรมก็จะปรากฏผลขึ้นให้เห็นได้ชัดเจน เช่น การฆ่าคนตาย ผลของความผิด คือ สภาพศพของคนตายปรากฏอยู่ ณ ที่เกิดเหตุให้เห็นได้ชัดเจน

ส่วนในความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมนั้น ผลของความผิดจะปรากฏขึ้นมีลักษณะสาเหตุสำคัญ 2 ประการ

ประการแรก คือ กรณีที่การก่อให้เกิดมลพิษนั้นปรากฏผลอย่างชัดเจน เช่น การลักลอบทิ้งของเสียลงสู่แม่น้ำหรือการละเมิดคำสั่งทางปกครองเกี่ยวกับมาตรฐานสิ่งแวดล้อม ซึ่งลักษณะจะเห็นได้ว่าเป็นการกระทำความผิดบทบัญญัติของกฎหมาย

ประการที่สอง คือ กรณีที่การก่อให้เกิดมลพิษนั้น ไม่ปรากฏผลร้ายอย่างชัดเจน หรือเป็นเพียงความรุนแรงของความเสียหาย (Risk) การก่อให้เกิดมลพิษที่อาจจะเป็นผลมาจากการกระทำความผิด หรือจำนวนของความเสียหายที่เกิดขึ้น เพราะเหตุว่าความเสียหายต่าง ๆ เหล่านี้ อาจส่งผลกระทบต่อใช้ระยะเวลานาน หรืออาจมีลักษณะสะสมรวมทั้งเหตุการณ์เกี่ยวกับมลพิษส่วนมากก่อให้เกิดอันตรายที่ไม่ชัดเจนต่อสิ่งแวดล้อม หรือสุขภาพอนามัยของมนุษย์

3) ผลกระทบที่เกิดขึ้นในคดีอาญาโดยทั่ว ๆ ไป เป็นผลกระทบที่จะส่งผลกระทบต่อกลุ่มคนหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น ๆ เอง และส่วนมากคดีอาญาจะเป็นปัญหาสำคัญเฉพาะปัญหาทางสังคมเท่านั้น

ส่วนในคดีอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมนั้น การก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมนั้น ส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่บริเวณที่เกิดเหตุ ซึ่งไม่อาจหลีกเลี่ยงผลกระทบจากมลพิษนั้นได้ และผลกระทบจากมลพิษมีขอบเขตกว้างขวาง กล่าวคือ นอกจากผลกระทบทางสังคมแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจด้วย เพราะโรงงานอุตสาหกรรมที่กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายสิ่งแวดล้อมก็เพื่อลดต้นทุนทางการค้า เพื่อให้สินค้าของตนมีราคาต่ำกว่าสินค้าของคนอื่น ในขณะที่โรงงานอุตสาหกรรมอื่นปฏิบัติตามกฎหมายนั้น จะต้องคิดราคาต้นทุนเกี่ยวกับการรักษาสิ่งแวดล้อมรวมเข้าไปในราคาดังนั้นด้วย อันจะส่งผลให้ราคาสินค้าของตนมีราคาที่สูงขึ้นด้วย เช่นนี้เป็นการประกอบธุรกิจที่เอารัดเอาเปรียบกัน ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ ความเสียหายที่เหยื่อได้รับจากอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมแทบจะ

ไม่รู้สักตัวเอาว่าคนกำลังได้รับอันตรายจากมลพิษที่โรงงานอุตสาหกรรมบริเวณใกล้ เคียงที่พักอาศัยปล่อยออกมา หรือคนงานในโรงงานอุตสาหกรรมต่าง ๆ ดังนั้น ลักษณะสำคัญของความเสียหายทางสิ่งแวดล้อม คือ ความเสียหายมิได้เกิดขึ้นอย่างฉับพลันทันด่วน

4) การพิสูจน์ความเสียหายในคดีอาญาทั่ว ๆ ไปนั้น การพิสูจน์ความผิดและการรวบรวมพยานหลักฐานนั้น สามารถค้นหาได้ง่าย เช่น ร่องรอยของบาดแผลของผู้ตกเป็นเหยื่อ อาวุธที่ใช้ในการกระทำความผิด พยานบุคคลที่เห็นเหตุการณ์ เป็นต้น ซึ่งการรวบรวมพยานหลักฐาน ตำรวจสามารถค้นหาได้ง่าย และตำรวจมีความชำนาญเป็นพิเศษ

ส่วนในคดีอาญากรรมสิ่งแวดล้อม การพิสูจน์ความผิดในคดีสิ่งแวดล้อมมีปัญหายุ่งยากและสลับซับซ้อน เพราะคดีสิ่งแวดล้อมเป็นพิษอันเกิดจากการประกอบอุตสาหกรรมเป็นคดีที่เกี่ยวกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การพิสูจน์ความผิดของจำเลยจึงยุ่งยาก ผู้เสียหายโดยทั่วไปขาดความรู้ ความเข้าใจปัญหาด้านเทคโนโลยีที่ใช้ในการผลิต และในการฟ้องคดีอาญาที่เกี่ยวกับการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมนั้น จะต้องอาศัยความรู้ความชำนาญอย่างสูง ทั้งความรู้ทางด้านสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวกับระบบนิเวศน์ และความรู้ทางด้านเทคนิคต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านพิสูจน์หลักฐานทางเคมีที่ต้องให้นักวิทยาศาสตร์และนักวิชาการสาขาต่าง ๆ ร่วมมือกัน

5) การพิจารณาลงโทษในคดีอาญาโดยทั่ว ๆ ไป การพิจารณาลงโทษผู้กระทำความผิดนั้น ศาลจะพิจารณาปัจจัยหลายประการเพื่อนำมาตัดสินใจว่าควรที่จะลงโทษจำเลยอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันวัตถุประสงค์ของการลงโทษทางอาญานั้น เป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อแก้ไขฟื้นฟู เพื่อต้องการให้ผู้กระทำความผิดนั้นสามารถกลับตัวให้เป็นคนดีของสังคมต่อไป และนอกจากนี้ ศาลยังต้องพิจารณาดังอายุ จิตใจ และสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด

ส่วนในกรณีของอาญากรรมสิ่งแวดล้อม เนื่องจากลักษณะความผิดเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างไปจากอาญากรรมอื่น ๆ ศาลจะต้องพิจารณาลงโทษคดีอาญากรรมสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างไปจากคดีอาญากรรมด้วย เช่น การพิจารณาลงโทษทางอาญาแก่นิติบุคคล เพราะเหตุว่าอาญากรรมสิ่งแวดล้อมส่วนมากเป็นนิติบุคคล ลักษณะเช่นนี้เองที่ทำให้คดีสิ่งแวดล้อมจึงเป็นคดีอาญากรรมทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอาญากรรม

ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล (Corporate Crime) นอกจากศาลจะต้องพิจารณาถึงลักษณะของโทษที่เหมาะสมกับอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะนิติบุคคลแล้ว ศาลจะต้องพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ในการลงโทษทางอาญาต่อนิติบุคคล โดยเฉพาะโรงงานอุตสาหกรรมกับการส่งเสริมทางด้านการพัฒนาทางอุตสาหกรรมของรัฐด้วย เพราะวัตถุประสงค์ที่ดีก็ควรเป็นการลงโทษที่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิด และขณะเดียวกันก็ไม่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่ในขณะเดียวกันการลงโทษทางอาญาจะต้องเป็นการส่งเสริมให้ผู้กระทำความผิดได้ตระหนักถึงการยินยอมปฏิบัติ ตามกฎหมายสิ่งแวดล้อมด้วย

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า นอกจากอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมเป็นลักษณะอาชญากรรมประเภทหนึ่งแล้ว ยังมีลักษณะความผิดพิเศษแตกต่างไปจากอาชญากรรมโดยทั่ว ๆ ไปด้วยการพิจารณาถึงลักษณะแตกต่างดังกล่าวนี้ ก็เพื่อชี้ให้เห็นว่านอกจากการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมเป็นอาชญากรรมแล้ว ยังจะต้องหามาตรการพิเศษในการจัดการกับอาชญากรรมชนิดพิเศษนี้อีกด้วย

2.4.2 อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมเป็นอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ

นอกจากการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมมีลักษณะเป็นอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังมีลักษณะพิเศษ คือ เป็นอาชญากรรมทางเศรษฐกิจอีกด้วย ดังนี้ จึงสามารถพิจารณาได้ว่า การก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมเป็นอาชญากรรมทางเศรษฐกิจได้ ดังนี้

1) ผู้ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม หรืออาชญากรสิ่งแวดล้อมส่วนมากเป็นนิติบุคคล เพราะโรงงานอุตสาหกรรมส่วนใหญ่ประกอบการในรูปของบริษัท ซึ่งเป็นรูปแบบของการรวมกันในการประกอบการค้า การละเมิดกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมมลพิษส่วนใหญ่จึงเป็นนิติบุคคลมากกว่าบุคคลธรรมดา

2) อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมเป็นการกระทำความผิดที่ไม่เข่าขวัญประชาชน เพราะในการกระทำความผิดนั้น ไม่มีการเสียเลือดเนื้อแต่อย่างใด แม้จะเป็นการกระทำที่ไม่รุนแรงหรือเสียเลือดเนื้อ แต่กลับสร้างปัญหาให้กับสังคมอย่างใหญ่หลวง กล่าวคือ ทำให้เกิดความเสียหายต่อสภาวะแวดล้อม ก่อให้เกิดมลพิษต่าง ๆ เป็นอันตรายต่อความสมดุลย์ทางธรรมชาติและประชาชน

3) อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมเป็นการกระทำผิดที่ผู้กระทำมีเจตนา เพื่อต้องการประหยัครายจ่าย หรือมีจุดมุ่งหมายในทางทรัพย์สินเท่านั้น เช่น การลักลอบทิ้งขยะเคมีในสถานที่สาธารณะต่าง ๆ เพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิตที่จะกำจัดกากสารเคมีเหล่านี้ซึ่งสามารถลดต้นทุนได้หลายแสนบาท แต่กลับสร้างความเสียหายอย่างใหญ่หลวงต่อประชาชนผู้ซึ่งอาศัยอยู่บริเวณนั้น และจะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการทำความสะอาด (Clean-up) สิ่งแวดล้อมอย่างมหาศาล รวมทั้งความเสียหายต่อระบบนิเวศที่ไม่สามารถประเมินค่าได้

4) อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมมีลักษณะของการทำความผิดที่คาบเกี่ยวกันระหว่างโทษทางแพ่ง โทษทางปกครอง และโทษทางอาญา กล่าวคือ เมื่อมีการก่อให้เกิดมลพิษขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการปล่อยน้ำเสียหรืออากาศเสีย การทำความผิดเหล่านี้ก็จะละเมิดกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมหลายฉบับ และกฎหมายเหล่านี้แต่ละฉบับก็ได้บัญญัติโทษทางแพ่ง โทษทางปกครอง และโทษทางอาญาเอาไว้ด้วย ซึ่งการทำความผิดเช่นนี้ก็จะเป็นการผิดในลักษณะทางแพ่ง ทางปกครอง และทางอาญาในขณะเดียวกัน

5) อาชญากรรมสิ่งแวดล้อมเป็นการทำความผิดที่ส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ ในปัจจุบันที่ต้องอาศัยการพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นหลักในการพัฒนาประเทศ หากมีการลงโทษอย่างรุนแรงต่อผู้ก่อให้เกิดมลพิษแล้ว อาจส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจได้ ฉะนั้น โทษที่จะลงต่ออาชญากรรมสิ่งแวดล้อมก็จะต้องมีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากอาชญากรรมธรรมดาทั่ว ๆ ไป

การพิจารณาให้เห็นว่า การก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมเป็นอาชญากรรมทางเศรษฐกิจนั้น จะช่วยให้เห็นถึงลักษณะความสำคัญของการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมว่าเป็นอาชญากรรมที่ร้ายแรงชนิดหนึ่งในปัจจุบัน และจำเป็นต้องหามาตรการพิเศษในการควบคุมและป้องกันกับปัญหาดังกล่าวนี้ ทั้งนี้ เพราะว่าเป็นปัจจุบันนักอาชญาวิทยาหลายคนได้ให้ความสำคัญกับการกระทำที่เป็นอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ และการหามาตรการพิเศษในการป้องกันและปราบปรามมาใช้กับอาชญากรรมเช่นนี้ด้วย

ดังนั้น อาจสรุปได้ว่า การก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมเป็น
 อาชญากรรมทางเศรษฐกิจชนิดหนึ่ง และเมื่อการก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมเป็นอาชญากรรม
 ทางเศรษฐกิจ ก็จำเป็นต้องหามาตรการพิเศษที่ใช้กับอาชญากรรมทางเศรษฐกิจมาปรับใช้กับ
 การก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อมด้วย

2.5 ความสัมพันธ์ระหว่างอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมกับการก่อให้เกิดมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม

จากการที่ได้ศึกษาถึงแนวคิดเกี่ยวกับอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น
 จึงอาจกล่าวสรุปถึงความสัมพันธ์ของอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมกับการก่อให้เกิดมลพิษจากโรงงาน
 อุตสาหกรรมในเบื้องต้นได้ว่า การก่อให้เกิดมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมเป็นลักษณะของ
 การประกอบอาชญากรรมหรือเรียกว่า "อาชญากรรมสิ่งแวดล้อม" สามารถแยกองค์ประกอบได้
 2 ประการ ดังนี้

ประการแรก การก่อให้เกิดมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมเป็นพฤติกรรมที่ขัดแย้ง
 อย่างรุนแรงต่อบรรทัดฐานความประพฤติกของคนในสังคม กล่าวคือ เป็นการละเมิดต่อสิทธิใน
 สิ่งแวดล้อม (Environmental Rights) ถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ชนในอันที่จะ
 ดำรงชีวิตอย่างปลอดภัย หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นสิทธิที่จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีที่จำเป็นสำหรับ
 ชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ และถือว่าบุคคลแต่ละคนอยู่ในฐานะเป็นผู้ทรงสิทธิที่จะสงวนรักษา
 และควบคุมคุณภาพของสิ่งแวดล้อมเพื่อความสุขสบายของตน เมื่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย
 หรือเป็นพิษแล้ว ก็จำเป็นอยู่เองที่มนุษย์จะต้องบังคับการตามวัตถุประสงค์แห่งสิทธินี้ นอกจากนี้ปัจจุบัน
 เราได้ตระหนักและยอมรับกันทั่วไปแล้วว่า "สิทธิ" ของประชาชนที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคม
 ด้วยความผาสุกนั้น ย่อมหมายถึงความรวมไปถึง "สิทธิที่จะอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัย" ดังนั้น
 จึงอาจกล่าวได้ว่าสิทธิในสิ่งแวดล้อมนี้เป็นบรรทัดฐานความประพฤติกของคนในสังคมประการหนึ่ง
 ในส่วนที่มุ่งหมายให้ความคุ้มครองความสงบเรียบร้อยของประชาชนโดยส่วนรวม

ประการที่สอง การก่อให้เกิดมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมยังเป็นพฤติกรรม
 ที่ก่อให้เกิดอันตรายหรือความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อสังคมอีกด้วย กล่าวคือ ในปัจจุบันการ
 ก่อให้เกิดมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมนั้น นอกจากจะก่อให้เกิดความเสียหายอย่างมหันต์ต่อ
 ร่างกาย ชีวิต สุขภาพอนามัย และทรัพย์สินของประชาชนในสังคมปัจจุบันแล้ว ยังส่งผลกระทบต่อ

ไปสู่บุคคลรุ่นต่อไปด้วย อีกทั้งยังส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรงและรวดเร็ว ซึ่งถือได้ว่าเป็นผลประโยชน์อันเป็นส่วนรวมของสังคม

จากการวิเคราะห์ในเรื่องความสัมพันธ์ของอาชญากรรมกับลักษณะของการก่อให้เกิดมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ทำให้สรุปผลได้ว่า การกระทำอันเป็นการก่อให้เกิดมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรมนั้น ถือได้ว่าเป็นการประกอบอาชญากรรมหรืออาชญากรรมสิ่งแวดล้อม

นอกจากนี้ ในกรณีของอาชญากรรมสิ่งแวดล้อม อาจกล่าวได้ว่าเป็นผลสืบเนื่องมาจากพัฒนาการทางสังคม เศรษฐกิจ และอุตสาหกรรม หรืออาจถือได้ว่าเป็นการกระทำผิดเกี่ยวกับอุตสาหกรรมและสังคม-เศรษฐกิจ ซึ่งเกิดขึ้นโดยมีความสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่มีความเจริญขึ้น โดยเปลี่ยนแปลงจากลักษณะของสังคมเศรษฐกิจไปเป็นลักษณะของสังคมอุตสาหกรรม การเปลี่ยนแปลงของสังคมเช่นนี้ทำให้เกิดโรงงานอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมากตอบสนองความต้องการของสังคมในการพัฒนาอุตสาหกรรมและเศรษฐกิจของประเทศ และในกระบวนการผลิตของโรงงานอุตสาหกรรมนี้เองก่อให้เกิดการถ่ายเทของเสียออกสู่สิ่งแวดล้อม สร้างความเสียหายและก่อให้เกิดอันตรายอย่างร้ายแรงต่อประชาชน สังคมและเศรษฐกิจของคนในสังคมนั้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าผลของการกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำที่กระทบกระเทือนต่อสังคม เศรษฐกิจ และผลประโยชน์ของสังคมอันเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นกับคนส่วนมากในสังคม หรือมิใช่ความเสียหายที่เกิดขึ้นกับผู้หนึ่งผู้ใดโดยเฉพาะ รวมทั้งยังถือได้ว่าเป็นการกระทำที่ทำลายล้างสถาบันทั้งภาคเอกชนและภาครัฐบาล ตลอดจนเป็นความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมหรือความสมดุลของระบบนิเวศอีกด้วย

ผลจากการวิเคราะห์ในเรื่องความสัมพันธ์ของอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมกับลักษณะของการก่อให้เกิดมลพิษโดยโรงงานอุตสาหกรรมที่กล่าวมาตอนต้นนี้ ทำให้สรุปผลได้ว่าเป็นอาชญากรรมทางเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อประชาชน สังคม และเศรษฐกิจของประเทศอันนับได้ว่าเป็นปัญหาสังคมที่สำคัญประเภทหนึ่งที่รัฐจะต้องสืบแสวงหามาตรการและแนวทางแก้ไขปัญหานี้อย่างรีบด่วน เพื่อที่จะให้การพัฒนาอุตสาหกรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของประเทศ ตลอดจนการรักษาสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ตลอดไป